

Ändring av skyddad bebyggelse

- En studie inom bebyggelsevård

LUNDS
UNIVERSITET

Lunds Tekniska Högskola

LTH Ingenjörshögskolan vid Campus Helsingborg
Bebyggelsevård

Examensarbete:
Markus Arvidsson
Philip Fernsten

© Copyright Markus Arvidsson, Philip Fernsten

LTH Ingenjörshögskolan vid Campus Helsingborg
Lunds universitet
Box 882
251 08 Helsingborg

LTH School of Engineering
Lund University
Box 882
SE-251 08 Helsingborg
Sweden

Tryckt i Sverige
Media-Tryck
Biblioteksdirektionen
Lunds universitet
Lund 2011

Sammanfattning

I rapporten kommer vi att ta upp vilka skydd kulturhistoriskt värdefull bebyggelse har på olika intressenivåer; lokal-, regional- och riksnivå. Främst behandlas regional- och riksnivå där vi även har genomfört fallstudier.

Vi utreder hur bra skydden fungerar, hur tillståndsprocessen ser ut vid ändring och vilka brister det finns inom dessa områden. För att kunna ge förslag till förbättringar av tillståndsprocessen och skyddet för byggnader, har vi studerat olika skydd, lagtexter och intervjuat personer verksamma inom området kulturhistorisk bebyggelse.

För att få en uppfattning om hur de olika yrkesgrupperna ser på kulturhistorisk bebyggelse har vi genomfört intervjuer med antikvarie, arkitekt och byggmästare. Intervjuerna har analyserats för att visa hur människor inom området ser på sin roll i bevarandefrågor och vad för syn de har på de övriga rollerna.

Tre fallstudier har utförts där läggs tyngden på olika delar i processen vid ändring av skyddad bebyggelse. I två av fallstudierna befinner vi oss på regionalnivå och behandlar två kyrkor där den ena kyrkan genomgår en omfattande restaurering medan den andra kyrkan rivs. Vid den ena läggs vikten på antikvariens roll i arbetet och vid den andra på processen kring att riva ett kyrkligt kulturminne. Vår tredje fallstudie handlar om ändring av ett statligt byggnadsminne och här belyses hur man går tillväga för att ändra ett skyddat objekt på riksnivå.

Arbetet med kulturhistoriskt värdefull bebyggelse är ett komplext område då det finns skilda meningar om var det kulturhistoriska värdet ligger i objekten. Skillnaden mellan intressenivåerna är markant och även hur mycket energi som läggs på de olika objekten. Systemet för att skydda byggnader på lokal och regionalnivå är i behov av en effektivisering och skyddsföreskrifter måste utformas så att alla möjligheter till tolkning elimineras.

Nyckelord: Skyddad, bebyggelse, kulturhistorisk, tillståndsprocess, byggnadsminne, Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelsen.

Abstract

In this report we will outline the protection of historically important buildings at different interest levels, local, regional and national level. The focus will mainly be on the regional and national level where we have conducted several case studies.

We will investigate how well the protection works, how the change approval process works and indentify possible improvement areas. To be able to suggest improvement on the approval process and the protection of buildings, we have performed case studies, studied legal texts and interviewed professional people involved, in the area of cultural historical buildings. To get an idea of how the different professions look at culture of historical buildings, we conducted interviews with the antiquarian, architect and building conductor. The interviews were analyzed to show how involved people look at their role in conservation issues and how they look on the other roles.

Three case studies have been conducted where we have focus on different parts of the change process of protected buildings. In two of the case studies, we have looked at the regional level and discussed two churches where one church have been extensively restored, while the other church were torn down. The first one is seen from an antiquary's view, the second one is describing tear down of a church epic at ancient culture. Our third case study involves modification of a national monument and the focus is to show the process of protection of an object with national interest.

Work on cultural historical important buildings is a complex area, there different opinions discusses the historical values in the objects. The difference between the interest levels is significant and also how much energy spent on each object. The system of protecting buildings of local and regional level are in need of increase effectiveness and safety regulations must be written so that all possibilities for interpretation are eliminated.

Keywords: Skyddad, bebyggelse, kulturhistorisk, tillståndsprocess, byggnadsminne, Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelsen.

Förord

Denna rapport är resultatet av det examensarbete vi har utfört på avdelningen för byggnadsvård vid LTH i Lund. Examensarbetet är sista delen i högskoleingenjörsutbildningen Byggteknik med arkitektur vid Lunds Tekniska Högskola. Arbetet motsvarar 22,5 högskolepoäng och har utförts på avdelningen för Bebyggelsevård.

Vi vill tacka alla som gett oss det stöd och delat med sig av sina kunskaper och erfarenheter, då ett speciellt tack till:

- Kerstin Barup, Examinator, LTH
- Mats Edström,Handledare, LTH
- Erik Wikerstål, Wikerstål Arkitekter AB
- Samt alla som ställt upp på intervju

Utöver dessa personer vill vi tacka studiekamrater och våra familjer som hjälpt oss genom studietiden.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och mål	1
1.3 Avgränsningar	1
1.4 Metod	1
2 Begrepp inom bevarande	2
2.1 Vad är K-märkning?	2
2.1.1 Q, q och k	2
2.1.2 Byggnadsminne	3
2.1.3 Kulturresevat	3
2.1.4 Byggnader av kompletterande värde	4
2.1.5 Kyrkliga kulturminnen	4
3 Intressenivåer	5
3.1 Skydd på lokalnivå	6
3.1.1 Områdesbestämmelser	6
3.1.2 Bevarandeprogram	6
3.1.3 Detaljplan	6
3.1.4 Särskilda bestämmelser	8
3.1.4.1 Skyddsbestämmelser	8
3.1.4.2 Varsamhetsbestämmelser	8
3.1.5 Diskussion	9
3.2 Skydd på regionalnivå	10
3.2.1 Kulturmiljöprogram	10
3.2.2 Kyrkliga kulturminnen	10
3.2.2.1 Kyrklig tillståndsprocess	11
3.2.3 Diskussion	12
3.3 Skydd på riksnivå	13
3.3.1 Enskilt Byggnadsminne	13
3.3.1.1 Anmälningsplikt	13
3.3.2 Att förklara byggnadsminne	14
3.3.2.1 Stöd i Kulturminneslagen KML	14
3.3.2.2 När fråga har väckts	15
3.3.3 Att underhålla fastigheter	16
3.3.3.1 Tillståndsprocessen vid enskilda byggnadsminnen	17
3.3.4 Statliga byggnadsminnen	18
3.3.4.1 Ändringsprocessen vid statliga byggnadsminnen	18
3.3.5 Bidrag	19
3.3.6 Förvanskning av skyddad bebyggelse	20
3.3.7 Diskussion	21
4 Specialister	22

4.1 Arkitekten	22
4.2 Antikvarien	22
4.2.1 Utbildning.....	22
4.2.2 Uppgifter.....	23
4.3 Konservatorn	23
4.3.1 Utbildning.....	23
4.3.2 Uppgifter.....	23
4.4 Kompetens	24
4.4.1 Föreningar inom bebyggelsevården.....	24
4.4.1.1 <i>BEVIS</i>	24
4.4.1.2 <i>Byggnadsvårdsföreningen</i>	24
5 Fallstudier	25
5.1 Kalmar Slott Moderniseras	25
5.1.1 Bakgrund.....	26
5.1.2 Skyddsföreskrifter.....	26
5.1.3 Ändringsbehov.....	27
5.1.4 Projektering.....	27
5.1.4.1 <i>Tillgänglighet</i>	27
5.1.4.2 <i>Tillståndsprocessen</i>	28
5.1.5 Produktionen.....	29
5.1.6 Resultat.....	29
5.1.7 Diskussion.....	30
5.2 Maglarps Nya Kyrka Rivs	31
5.2.1 Bakgrund.....	32
5.2.2 Skyddsföreskrifter.....	33
5.2.3 Ändringsbehov.....	33
5.2.4 Diskussionen kring Maglarps kyrka.....	33
5.2.5 Dömd från början?.....	33
5.2.6 Sista gudstjänsten i Maglarps nya kyrka.....	34
5.2.7 Rättslig process.....	35
5.2.8 Avsakralisering.....	35
5.2.9 Slutet.....	35
5.2.10 Resultat.....	36
5.2.11 Diskussion.....	37
5.3 Borlunda Kyrka Bevaras	38
5.3.1 Bakgrund.....	39
5.3.2 Skyddsföreskrifter.....	39
5.3.3 Ändringsbehov.....	39
5.3.4 Produktion.....	40
5.3.4.1 <i>Exteriör</i>	40
5.3.4.2 <i>Interiör</i>	40
5.3.5 Resultat.....	40
5.3.5.1 <i>Förändrade arbeten</i>	41

5.3.5.2 <i>lakttagelser</i>	41
5.3.6 Diskussion	41
6 Analys av intervjuer	42
7 Diskussion	43
8 Slutsats	44
9 Referenser	45
10 Bilagor	51
10.1 Fallstudier; Ritningar, Bilder samt Textdokument.....	51
10.1.1 Kalmar slott	51
10.1.1.1 <i>A1</i>	51
10.1.1.2 <i>A2</i>	54
10.1.1.3 <i>A3</i>	56
10.1.1.4 <i>A4</i>	58
10.1.1.5 <i>A5</i>	60
10.1.2 Maglarps nya kyrka	62
10.1.2.1 <i>B1 Förslag Hans Boklund</i>	62
10.1.2.2 <i>B2 Planritning Hans Boklund</i>	63
10.1.2.3 <i>B3 Sektionsritning</i>	64
10.2 Intervjuer	65
10.2.1 Antikvarie	65
10.2.1.1 <i>D1</i>	65
10.2.2 Arkitekt	68
10.2.2.1 <i>E1</i>	68
10.2.2.2 <i>E2</i>	70
10.2.2.3 <i>E3</i>	72
10.2.3 Byggmästare	74
10.2.3.1 <i>F1</i>	74

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Under en lång tid i Sverige har många äldre byggnader förvanskats och rivits för att aldrig bli återställda i sin forna glans. Byggnader som tidigare har funnits på en plats fanns där av en anledning, oavsett om det är en kyrka, en herrgård eller en ålabod. Historien bakom byggnaden eller platsen och konsten som finns i dessa är något som bör bevaras och underhållas. Hur går det till, var, hur och varför tas besluten? Hur kommer det sig att vissa objekt är bevarade medan andra rivs, vem har ansvaret för att det sköts och vad kostar det?

1.2 Syfte och mål

Denna rapport ska belysa för läsaren hur processerna kring skyddad bebyggelse ser ut, vilka rättigheter och skyldigheter som finns. Tanken är att ägare och förvaltare av skyddad bebyggelse ska få bättre kunskap om deras skydd, bidragen man är berättigad till och underhållet man är skyldig till. Man ska veta hur man går tillväga, vem man kontaktar och vad som får utföras. Syftet med denna rapport är även att ge förslag till beslutandeorgan som till exempel länsstyrelsen, gällande förbättringar av skyddsföreskrifter och kontroller av skyddade objekt.

1.3 Avgränsningar

Vi har valt att rikta in oss på regional och riksnivå då de är mer uppmärksammade samt bättre arkiverade, det ger oss en bättre grund till fallstudier. Vi kommer även att behandla intressen på lokalnivå, fast endast genom studier i lagtexter, förordningar samt genom intervjuer med kommunala organ. Vi håller oss inom rikets gränser, även om en jämförelse med angränsande länder hade varit av intresse gjorde vi bedömningen att en sådan studie vore allt för omfattande.

1.4 Metod

Som undersökningsmetod för denna rapport har vi valt att analysera lagtexter och förordningar för att sedan utvärdera och undersöka dessa i intervjuer och fallstudier. Fallstudier och intervjuer har stor betydelse för en rapport som denna då det är jämförelsen mellan praktik och teori som är intressant. Jämförelsen sker med nutida förordningar och lagtexter då det är dagens arbete inom bevarande som är intressant.

2 Begrepp inom bevarande

2.1 Vad är K-märkning?

Förr använde man ”K” i detaljplaner, detta ”K” var tänkt som ett skydd mot förvanskning av byggnaderna, de skulle uppmärksammas ur kulturhistorisk avseende. Nuförtiden i kulturhistoriskt syfte och vid skyddsmärkning använder man sig av Q och q, som regleras individuellt men hjälp av skyddsbestämmelser. Det gamla ”K” används fortfarande men endast för varsamhetsbestämmelser.¹ ”K-märkt” brukar användas som ett samlingsbegrepp i folkmun, om byggnader vilka har uppmärksamats för sitt kulturvärde.²

2.1.1 Q, q och k

Q och q-märkning av kulturhistorisk bebyggelse är ett viktigt skydd för byggnaderna, detta skydd framgår i detaljplanen för området. För att skydda fastigheterna skriver man skydds- eller varsamhetsbestämmelser, de skrivs för att ägaren ska veta var i fastigheten det kulturhistoriska värdet ligger. Märkningen av q berör oftast exteriören i byggnaden men kan även inkludera interiören. I vissa fall är det aktuellt att en med antikvariska kunskaper bistår och ger råd vid renoveringar/restaureringar så att byggnaden inte förvanskas.³

Vad ”k” innebär preciseras genom varsamhetsbestämmelser i detaljplan, bestämmelserna kan till exempel ange vilken färg en byggnad tillåts ha eller hur fönstren får se ut.⁴

Det stora Q berör användningen av ett område eller en byggnad. Området eller bostadens användningsområde ska vara sådan att det inte skadar de kulturhistoriska värdena. Stora Q omfattar inte rivningsskydd, men skyddsbestämmelser kan utformas som gör Q till ett starkt skydd för byggnaden.⁵

Ett litet q innebär att en byggnad är särskilt kulturhistorisk värdefull och inte får förvanskas. q-märkta byggnader har olika karaktärsdrag som ska bevaras därför beskrivs vad som skyddas på byggnaden, genom skyddsbestämmelser. Skyddet kan vara allt från rivningsförbud till icke bygglovspliktiga åtgärder,

¹ HBG 1

² NE 1

³ MLM 1

⁴ HBG 1

⁵ HBG 1

exempelvis på hur underhållet av byggnaden ska skötas. Litet q är det starkaste skyddet som en byggnad kan få i en detaljplan⁶.

2.1.2 Byggnadsminne

Det finns två typer av byggnadsminnen, enskilda och statliga. Deras kulturhistoriska skydd är lika starkt med skillnaden att de statliga byggnadsminnena har en annan ekonomi och ofta är ett ansikte utåt, exempelvis Stockholms slott. Det gör att processerna kring ändringar ser annorlunda ut och att kraven når en annan standard.⁷

Stöd i Kulturminneslagen (KML) enligt 3:1 ” En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde. Det handlar inte bara om historia utan även om byggnadsteknik, material, konstruktion etc. även byggnadens placering är av vikt.” Lag (1988:950).⁸

2.1.3 Kulturresevat

Ett kulturresevat kan vara ett karaktärsfyllt jordbruksområde, en kulturhistoriskt intressant industrimiljö – områden som på olika sätt präglas av äldre tiders markanvändning och resursutnyttjande. Kulturresevaten är sammansatta landskap av marker, byggnader, anläggningar, spår och lämningar som tillsammans utgör värdefulla kulturhistoriska helhetsmiljöer. I ett kulturresevat kan hela områdetets kulturmiljö- och naturvärde skyddas samt vårdas. Det omfattar byggnader, anläggningar, lämningar och marker, men även de värden som består av verksamheter, kunskaper och traditioner.⁹

Enligt Miljöbalken (MB) 7:9 ” Ett mark- eller vattenområde får förklaras som kulturresevat i syfte att bevara värdefulla kulturpräglade landskap. På ett sådant område skall bestämmelserna i 4-6§ tillämpas. Att det inom ett område finns en byggnad eller anläggning som är skyddad som byggnadsminne, kyrkligt kulturminne eller fast fornlämning enligt lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. hindrar inte att området förklaras som kulturresevat. Lag (1998:808).”¹⁰

⁶ Ibid

⁷ SFV 1

⁸ RIKS 1

⁹ LÄNS 1

¹⁰ RIKS 2

2.1.4 Byggnader av kompletterande värde

Byggnader av kompletterande värde har sin bas i bevarandeprogrammen, bevarandeprogrammen tas fram av museet i respektive kommun och själva idén med programmet är en kartläggning av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. När man förnyar detaljplaner idag så förs de byggnader med kompletterande värde in i detaljplan som ”k” och får varsamhetsbestämmelser med bevarandeprogrammen som bas. De som har varit betecknade med ”k” tidigare som var den gamla beteckningen för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, behåller bokstaven ”k” eller övergår i det nya skyddet ”q”.¹¹

Kompletterande byggnader är de byggnader som har betydelse för gatubilden och helhetsintrycket för ett område, ofta styrda i form av fasadmateriell eller färg. Fastigheter av kompletterande värde kan även vara styrda i byggnadsstrukturens sammansättning till exempel fem lamellhus, som i sig inte är speciella men tillsammans får ett kompletterande värde, de märks med ”k” i detaljplanen.¹²

2.1.5 Kyrkliga kulturminnen

Kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser tillkomna före 1940 får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även vissa yngre kyrkobyggnader och begravningsplatser utvalda av Riksantikvarieämbetet.¹³

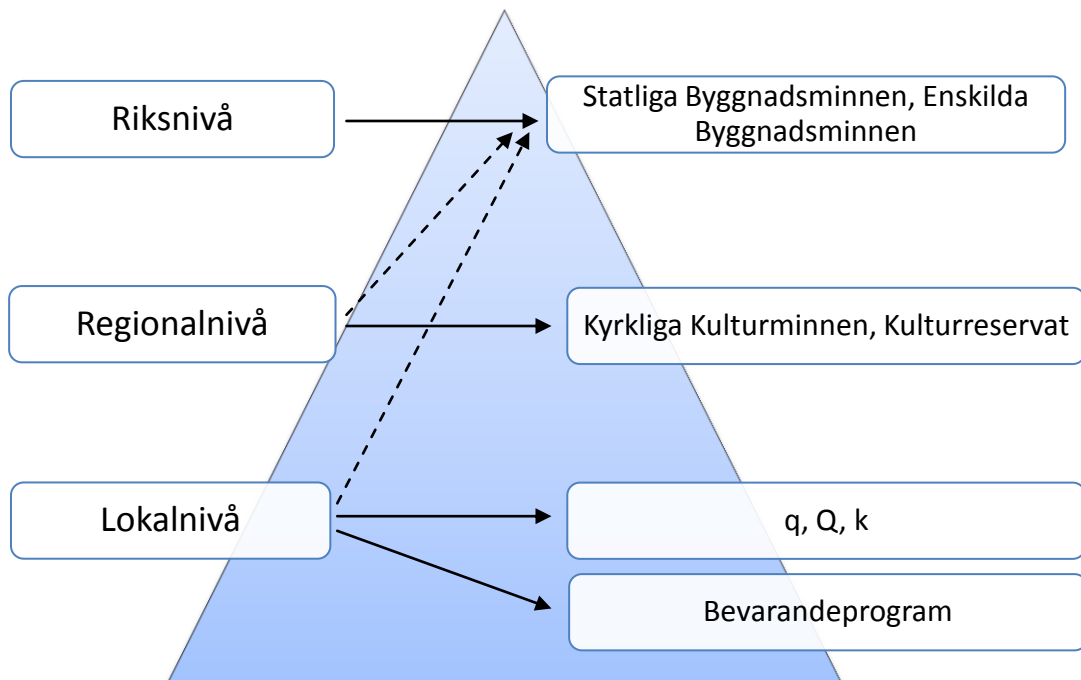
¹¹ Ek, Konrad (2011-03-30)

¹² Ibid

¹³ RAÄ 1

3 Intressenivåer

Det finns olika intressenivåer för objekt med kulturhistoriskt värde, Stockholms slott som är ett ansikte utåt för Sverige är givetvis ett riksintresse, medan en ålabod i Åhus är ett lokalt intresse, vilket kan tyckas självklart. I kommande text beskrivs de olika nivåerna och vad för skydd som förekommer.

Figur 1: Förekommande skydd på de olika nivåerna

- ▶ Direkt verkande
- - - - -▶ Indirekt verkande

3.1 Skydd på lokalnivå

3.1.1 Områdesbestämmelser

Där kommunen inte har upprättat en detaljplan kan de införa områdesbestämmelser för att säkerställa att översiktsplanen följs och att riksintressen inte förvanskas.¹⁴ I områdesbestämmelser kan man inte reglera marken i samma omfattning som i en detaljplan exempelvis byggnadshöjd. Det finns inget krav på vilka dokument som områdesbestämmelserna ska innehålla.¹⁵

Enligt Plan och bygglagen (PBL) 5:41 ”Kommunen får anta områdesbestämmelser för att i vissa avseenden reglera begränsade områden av kommunen som inte omfattas av en detaljplan.”

Enligt PBL 5:42 ”Med områdesbestämmelser får kommunen endast reglera

1. grunddragen för användningen av mark- och vattenområden för bebyggelse, fritidsanläggningar, kommunikationsleder och andra jämförliga ändamål, om det behövs för att säkerställa syftet med översiktsplanen eller för att tillgodose ett riksintresse enligt 3 eller 4 kap. miljöbalken,
2. användningen och utformningen av mark för gemensam användning och, i samband med det, skydd för sådan mark som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt,
3. största tillåtna byggnads- eller bruksarean för fritidshus och storleken på tomter för sådana hus,
4. omfattningen av kraven på bygglov enligt det som anges i 9 kap. 7 och 8 §, rivningslov enligt 9 kap. 10 § första stycket 2 och marklov enligt 9 kap. 13 §.”¹⁶

3.1.2 Bevarandeprogram

Bevarandeprogram upprättas för att informera allmänheten, arkitekter och byggherrar om bedömningar av områden och enskilda fastigheter. Programmet sammanställs av lokala museer, till exempel stadsmuseet. De skapas för att öka förståelsen för de olika platsers historia och kulturhistoriska värden.¹⁷

3.1.3 Detaljplan

En detaljplan bestämmer hur marken i det aktuella området ska användas och bebyggas, hur husen skall placeras och se ut. Detaljplanerna förses med olika bokstäver som används för att förklara och förtydliga detaljerna i planen.

¹⁴ NE 2

¹⁵ BOVE 1

¹⁶ PBL 1

¹⁷ Varm 1

Några av dessa bokstäver är q, Q och k.¹⁸ Hur dessa bokstäver sedan används i den specifika detaljplanen varierar då det är kommunerna som skräddarsyr sina detaljplaner. De olika bokstäverna specificeras genom att lägga till siffror vid dessa som en fotnot med en förklaring till exempel q₁ och q₂.¹⁹ Detaljplanen styrs av översiktsplanen för att bebyggelsen ska följa områdets tänkta karaktär och användningsområde samt följa kommunens vision på framtida bruk av området. En detaljplan antas av kommunfullmäktige.²⁰

En detaljplan ska innehålla en plankarta samt bestämmelserna som gäller för området. Bestämmelserna kan skrivas ut på detaljplanen eller bifogas som en egen handling. I planen ska det även finnas en planbeskrivning och en genomförandebeskrivning. Det ska framgå i planen hur den reglerar miljön i området. En detaljplan har en genomförande tid på minst fem år och är juridiskt bindande. När en plan upprättas ska samråd ske med myndigheter och personer som berörs av den nya planen, för att det ska vara möjligt för de berörda att tycka till om den.²¹

Enligt Plan och bygglagen (PBL) 4:2 ”Kommunen ska med en detaljplan pröva ett mark- eller vattenområdes lämplighet för bebyggelse och byggnadsverk samt reglera bebyggelsemiljöns utformning.”

PBL 4:8 ”I en detaljplan får kommunen bestämma.

Hur allmänna platser som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt ska skyddas.”

PBL 4:16 ”I en detaljplan får kommunen

1. bestämma placering, utformning och utförande av byggnadsverk och tomter.

2. i fråga om byggnadsverk ange de områden och i övrigt bestämma de preciserade krav som behövs för att följa förbudet mot förvanskning enligt 8 kap. 13 §, kraven på varsamhet enligt 8 kap. 17 och 18§ eller kravet på skydd för ett bebyggelseområdes särskilda värden enligt 2 kap. 6 § tredje stycket,

3. bestämma att byggnader som omfattas av förbudet mot förvanskning enligt 8 kap. 13 § inte får rivas,

4. bestämma omfattningen av skyddet av tomter enligt 8 kap. 13 § andra stycket 2 och bestämma preciserade krav för att följa förbudet mot förvanskning av sådana tomter eller som annars behövs för att följa kravet på skydd för ett bebyggelseområdes särskilda värden enligt 2 kap. 6 § tredje stycket, och

5. i fråga om andra ändringar av byggnader än tillbyggnader bestämma sådana

¹⁸ Kstad 1

¹⁹ Ibid

²⁰ Ibid 2

²¹BOVE 2

krav på byggnadsverk som avses i 16 kap. 2 och 5§ och bestämma undantag från sådana krav. Lag (2011:335).”

3.1.4 Särskilda bestämmelser

Skyddet för byggnader och fastigheter med kulturhistoriskt värde definieras genom skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser. I bestämmelserna regleras bland annat vilket underhåll, vilka materialtyper och färger som ska gälla.

3.1.4.1 Skyddsbestämmelser

Enligt Plan och bygglagen (PBL) 8:13 ”En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas”²².

Enligt Riksantikvarieämbetet (RAÄ) ska skyddsbestämmelserna innefatta både förbud mot vissa åtgärder samt hur fastigheten ska underhållas. Skyddsbestämmelserna skrivs dels för att underlätta för ägarens förvaltning samt att skydda fastigheten mot förvanskning. Skyddsbestämmelserna är juridiskt bindande och den som överträder bestämmelserna kan bli straffad. Det finns undantag där länsstyrelsen har godkänt ägare att bryta mot skyddsbestämmelserna, då det funnits särskilda skäl för detta.²³

Exempel på skyddsbestämmelser som en fastighet kan inneha enligt RAÄ:

”Byggnaden får inte rivas eller flyttas”

”Byggnaden får inte byggas om, till eller på annat sätt förändras utvändigt”

”Byggnadens utvändiga putsskikt/fasadbeklädnad/takbeläggning får inte bytas ut”²⁴.

3.1.4.2 Varsamhetsbestämmelser

Varsamhetsbestämmelser är till för att bevara befintliga byggnaders; karaktärsdrag, byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. Byggnader med varsamhetsbestämmelser märks med ”k” i detaljplanen. Bestämmelserna kan inte leda till bidrag och de är inte lika starka som skyddsbestämmelser. De utformas så att de beskriver och lyfter fram de värden som är viktiga att bevara.²⁵

²² PBL 1

²³ RAÄ 2

²⁴ RAÄ 3

²⁵ Läns 2

3.1.5 Diskussion

Skyddet på lokalnivå i form av bestämmelser i detaljplan, områdesbestämmelser och särskilda bestämmelser är ett fullgott skydd om det hanteras och följs upp på rätt sätt. Hur det sen hanteras och tillämpas beror på kunskapen och intresset för kulturvärde i kommunen. En kommun i storlek med Helsingborg har oftast ett bevarandeprogram till förfogande samt en stadsantikvarie anställd. Ett bevarandeprogram underlättar arbetet med identifiering av kulturvärde avsevärt. Sammanställning av bevarandeprogram är tidskrävande och kostsamt men har kommunen en antikvarie anställd så upprättas i regel program. I de kommuner där antikvarierollen saknas och tjänsten måste hyras in för identifiering av kulturvärde medför det en stor kostnad att utforma programmen, varpå det ofta uteblir.

Hur ärenden som bygglov och uppföljning behandlas sen är olika beroende på resurserna och intresse i kommunen. Det finns inga kommuner som agerar lika, visst finns lagar och förordningar tillgängliga men i slutet är det människor som tar beslutet.

Skyddet på lokalnivå är fullgott men med plats för tolkning, speciellt när det är de enskilda kommunerna som detaljstyr skyddet.

Stadsarkitekten som är involverad i lokalnivå har ett stort ansvar vid projektering av nya stadsdelar och projekt, men när det kommer till skyddad bebyggelse så ligger ansvaret främst hos plan- och bygglovsavdelningen samt hos stadsantikvariern. Stadsarkitekterna vi intervjuat är sällan helt insatta i kartläggningen av stadens kulturvärde.

Mer om tolkningar och intresse kommer vi att ta upp i vår analys av intervjuerna [kap.6].

3.2 Skydd på regionalnivå

3.2.1 Kulturmiljöprogram

För att underlätta för samhällsplanerare inom länets kommuner utformar länsstyrelsen kulturmiljöprogram. Syftet med programmet är att bidra till ett säkerställande samt en utveckling av kulturmiljövården. Kulturmiljöprogrammet ska användas för att lättare avgöra vilka insatser som ska prioriteras, vilket effektiviserar och förenklar arbetet.²⁶ Programmen är uppbyggda på olika sätt på länsstyrelserna men har i princip samma bas, det tar upp viktiga tillgångar i länet som skall bevaras, vårdas och utvecklas. Det kan vara allt från en särskilt värdefull kulturmiljö till en jordbruksmark. Trots att länsstyrelsens kulturmiljöprogram finns att tillgå ska kommunerna ta fram ett eget kulturmiljöprogram med länsstyrelsens program som underlag. Även om det slutgiltiga programmet utarbetas och definieras på lokal nivå så finns underlaget i det program länsstyrelsen utarbetat regionalt.²⁷

3.2.2 Kyrkliga kulturminnen

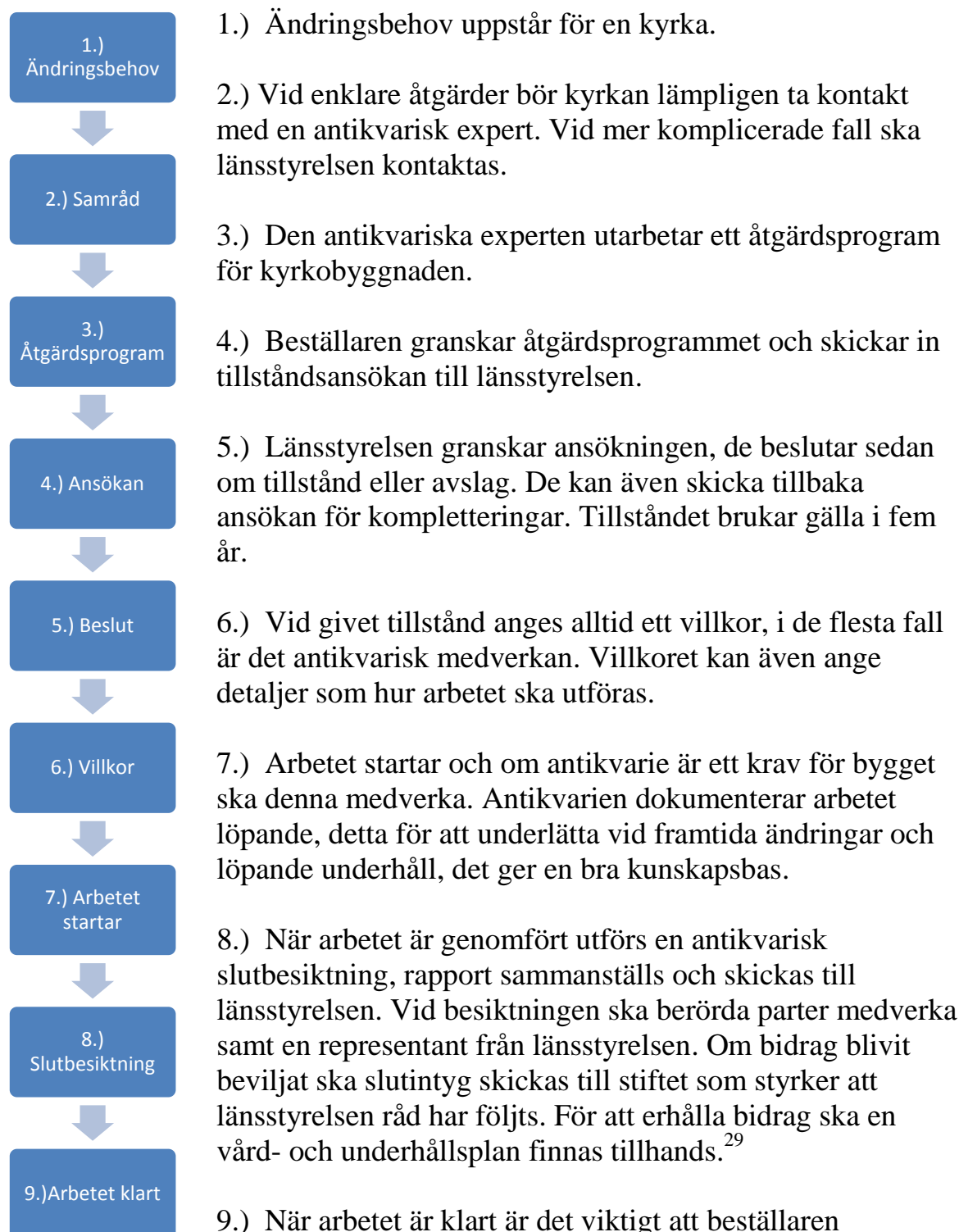
Enligt Kulturminneslagen (KML) 4:2 ”Kyrkobyggnader enligt denna lag är byggnader som före den 1 januari 2000 invigts för Svenska kyrkans gudstjänst och vid samma tidpunkt ägdes och förvaltades av Svenska kyrkan. Kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser tillkomna före 1940 får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd från länsstyrelsen. Detta gäller även vissa yngre kyrkobyggnader och begravningsplatser utvalda av Riksantikvarieämbetet. Kyrkliga inventarier av kulturhistoriskt värde och som inte ägs av privatpersoner omfattas också av tillståndsplikt.”²⁸

²⁶ Lst 1

²⁷ Läns 3

²⁸ RAÄ 1

3.2.2.1 Kyrklig tillståndsprocess

Figur 2:
*Tillståndsprocess
en vid kyrkliga
kulturminnen.*

²⁹ Lst 2

³⁰ RAÄ 4

3.2.3 Diskussion

Systemet för att skydda objekt på regionalnivå är i teorin ett fullgott skydd. Först och främst finns ju PBL som man kan säga är det allmänna ramverket, för att styra mer i detalj använder man sig utav KML. Men för att det ska fungera som ett fullgott skydd krävs det att länsstyrelsen utformar skyddsföreskrifter, underhåll och vårdplaner för samtliga skyddade objekt, det är väl oftast här det brister då man inte har utformat planer för alla objekt. Länsstyrelsen har även som uppgift att åka runt och uppdatera sig på objektens skick och se till att ägaren sköter vårdplanen, det är ett mycket omfattande arbete som tar tid, tid som inte finns att tillgå.

Så länge inte ägaren ansöker om ändring eller belyser ett bevarandeproblem är det många fall som inte uppdagas i tid. Det är många objekt som förfaller, då ägaren inser att det kommer att kosta en förmögenhet att återställa objektet.

Något som vi tycker är fel är att man ska ha en vård- och underhållsplan utformad för att få bidrag vid konservatoriska överkostnader. Det innebär att de ägare som inte har fått någon sådan upprättad inte heller har rätt till någon ersättning, vilket gör det än mindre försvarbart att hålla sitt objekt i skick. Givetvis prövas fallet för bidrag ändå, men då inget underhåll är berättigat från början drar sig många för att söka då man även medger att behovet för renovering finns. Har man inte tid att utforma dessa planer och föreskrifter så borde inte ägarna av objekten bli lidande.

Visst finns det föreskrivet i Plan och Bygglagen att man ska hålla sin fastighet i skick, det ska appliceras på samtliga nivåer, oavsett om det är byggnadsminne, kyrka eller en fastighet q märkt i detaljplan. Men när det egna ansvaret beror på länsstyrelsens arbete med utformning av vård- och underhållsplaner blir fallet genast mer komplicerat.

3.3 Skydd på riksnivå

Riksintresse är den högsta intressenivån som finns, det handlar om fastigheter och platser med en stor kulturhistoria. Riksantikvarieämbetet är de främst ansvariga i dessa frågor.³¹

3.3.1 Enskilt Byggnadsminne

En byggnad som anses vara synnerligen märklig med avseende på sina arkitektoniska kulturhistoriska kvaliteter kan förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. ”Synnerligen märklig” är ett gammalt begrepp som skall tolkas som att byggnaden/miljön har ett högt värde i nationell jämförelse. Meningen med kulturminnen är att de ska bevaras som en berättelse över människan, samhället och vara en källa till förståelse av vår historia.

Enligt Kulturminneslagen (KML) 3:1 ”En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde.” Det handlar inte bara om historia utan även om byggnadsteknik, material, konstruktion etc. även byggnadens placering är av vikt.³²

3.3.1.1 Anmälningsplikt

Enligt KML 4:6 ”Om en byggnad kan antas komma i fråga som byggnadsminne får länsstyrelsen förordna att anmälan till länsstyrelsen skall göras innan byggnaden rivs eller ändras på ett sätt som väsentligt minskar dess kulturhistoriska värde (anmälningsplikt).

Länsstyrelsen skall inom en månad från det att anmälan kom in avgöra om den anmälda åtgärden skall få vidtas eller förbjudas enligt 5 §. Under denna tid får den anmälda åtgärden inte vidtas utan att länsstyrelsen har medgett det. Lag (2000:265).”

Har en fastighet väl blivit försedd med anmälningsplikt, kan länsstyrelsen diskutera byggnadsminnesförklaring även om ägaren inte har planerat det.³³

³¹RAÄ 5

³²Pweb 1

³³Ibid

3.3.2 Att förklara byggnadsminne

Vem som helst kan väcka fråga om byggnadsminne (BM) hos länsstyrelsen, när frågan är väckt är det upp till länsstyrelsen att efter en grundlig utredning avgöra om byggnaden i fråga skall byggnadsminnesförklaras. När någon har väckt frågan tar man kontakt med ägaren, kommunen, läns museet och i de flesta fall Riksantikvarieämbetet. När en byggnad blivit förklarad BM så skall denna bevaras enligt Kulturminneslagen.³⁴

3.3.2.1 Stöd i Kulturminneslagen KML

Enlig KML 3:4 ”Fråga om en byggnad bör förklaras för byggnadsminne kan väckas av var och en genom ansökan eller tas upp av länsstyrelsen på eget initiativ.”

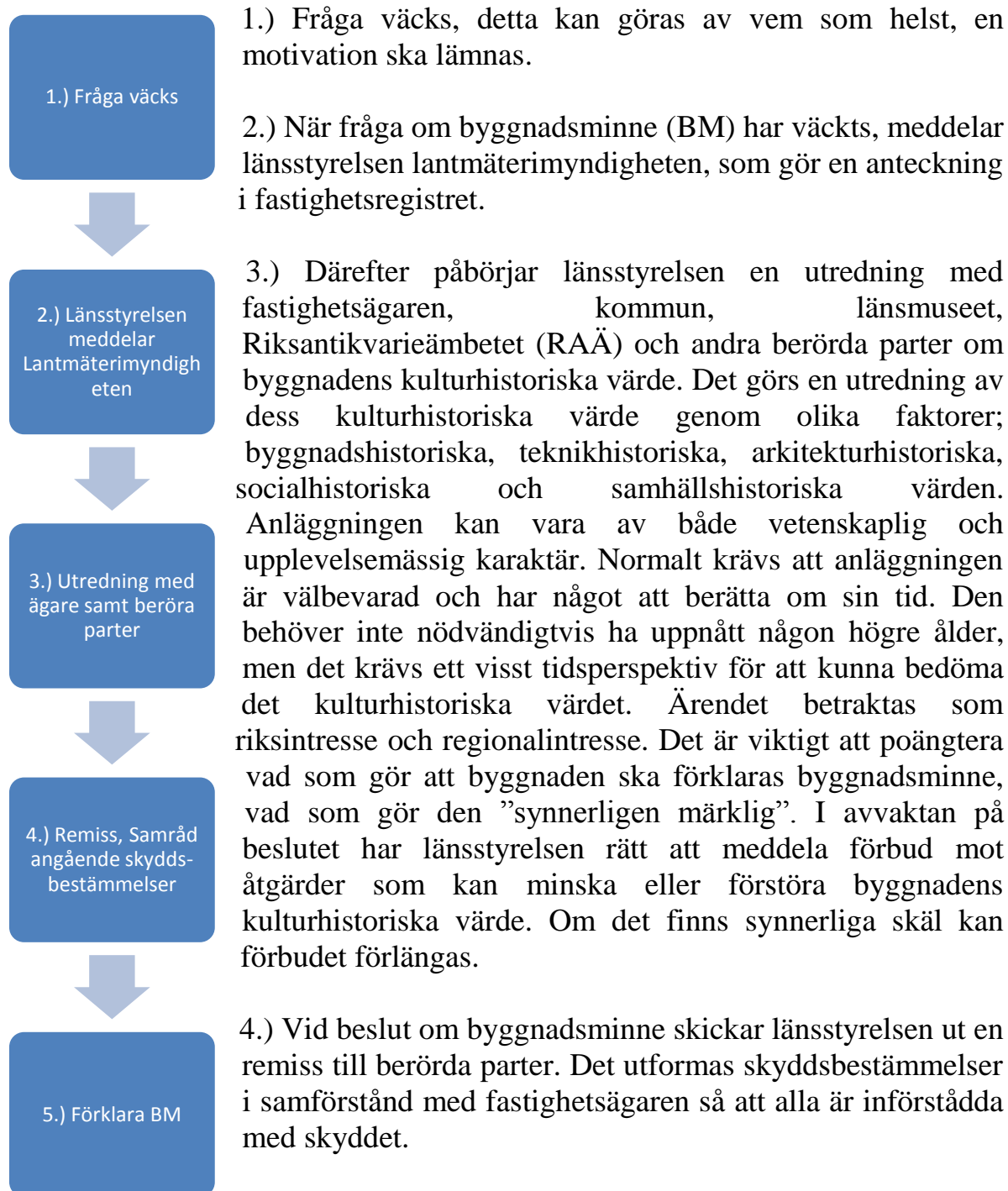
”Ansökan om att en byggnad skall förklaras för byggnadsminne skall innehålla uppgifter om vilken fastighet byggnaden är belägen på och om fastighetens ägare samt beskrivning av byggnaden. I ansökningen bör även anges vilka omständigheter som åberopas för att byggnaden bör förklaras för byggnadsminne.”

3:5 ”Då fråga väckts eller tagits upp om att en byggnad skall förklaras för byggnadsminne, får länsstyrelsen i avvaktan på ärendets slutliga prövning meddela förbud mot åtgärder som kan minska eller förstöra byggnadens kulturhistoriska värde. Förbudet får gälla för en tid av högst sex månader. Om det finns synnerliga skäl får det förlängas, dock högst med sex månader för varje gång.”³⁵

³⁴ Pweb 1

³⁵ RIKS 3

3.3.2.2 När fråga har väckts

Figur 3:
Processen vid väckt fråga om BM.

³⁶ Läns 4

3.3.3 Att underhålla fastigheter

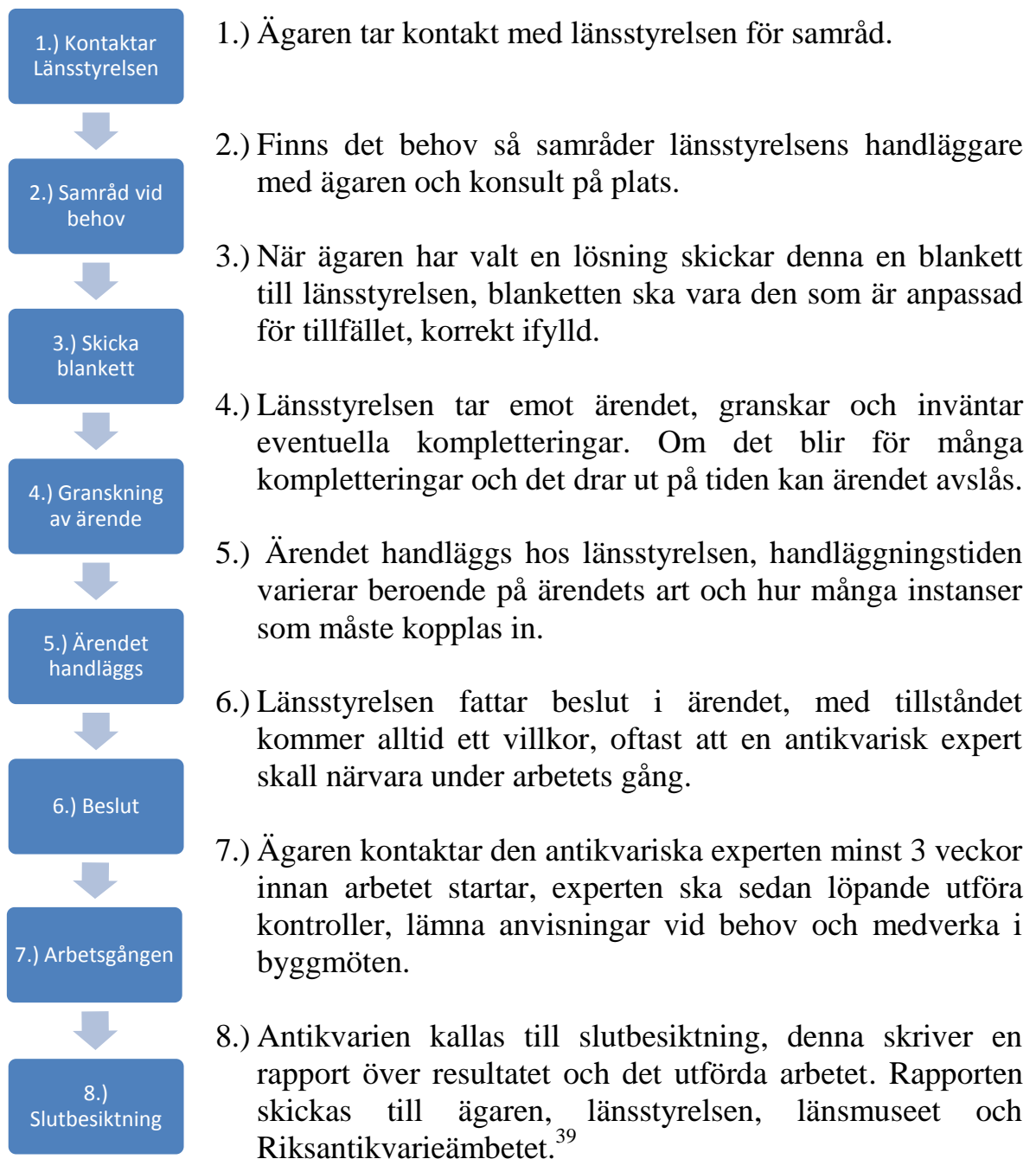
Enligt Plan och bygglagen (PBL) så är alla fastighetsägare skyldiga att underhålla och vårda sin fastighet och ta hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Även om fastigheten blir förklarad byggnadsminne (BM) så upphör inte fastighetsägarens ansvar, det ser dock annorlunda ut. Skyddet förändras och stärks samt att du har rätt att söka bidrag för antikvariska merkostnader kring underhåll och restaureringar. Med BM kommer även ett större ansvar, länsstyrelsen får förelägga en ansvarig för förvaltningen att vidta rättelse eller avbryta pågående åtgärder, det för att säkerställa att skyddsbestämmelserna följs. Till böter döms den som river eller förstör ett BM.³⁷

Enligt PBL 8:14 ” Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras. En anordning för ett syfte som avses i 4 § 2–4, 6 eller 8, ska hållas i sådant skick att den alltid fyller sitt ändamål. Lag (2010:900). ”³⁸

³⁷ Läns 4

³⁸ Ibid

3.3.3.1 Tillståndsprocessen vid enskilda byggnadsminnen

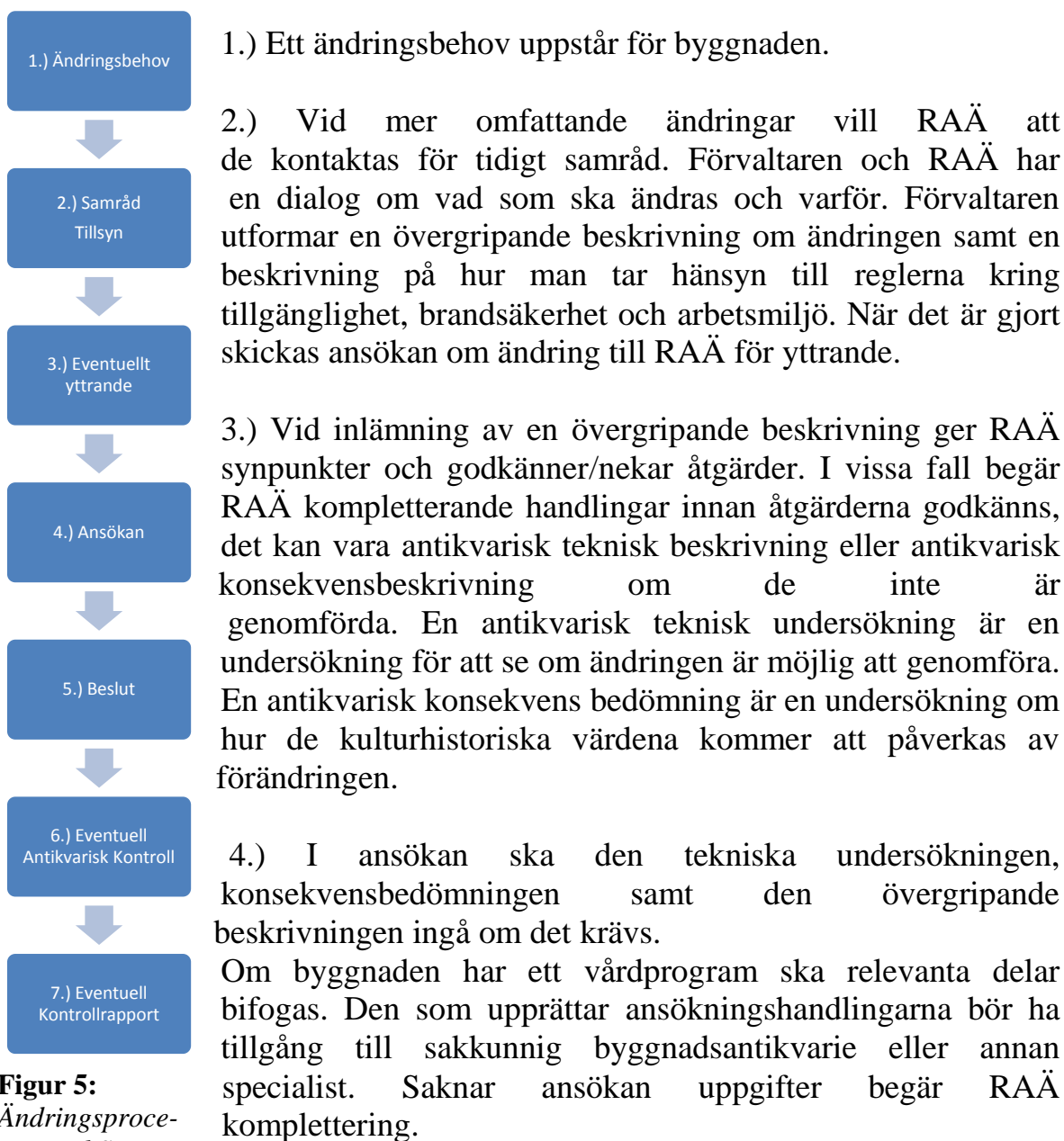
Figur 4:
*Tillståndsprocessen
vid enskilda
byggnadsminnen.*

³⁹Läns 5

3.3.4 Statliga byggnadsminnen

Av de fastigheter, parker och andra anläggningar staten äger finns det ca 300 Statliga Byggnadsminnen (SBM). De har blivit utvalda som värdefulla ur kulturhistorisk synpunkt av regeringen och skyddas av "Förordningen (1988,1229) om statliga byggnadsminnen m.m.". Alla SBM ska ha skyddsföreskrifter som reglerar hur den ska underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras. Det är Riksantikvarieämbetet (RAÄ) som har ansvaret över tillsynen av SBM.⁴⁰

3.3.4.1 Ändringsprocessen vid statliga byggnadsminnen

Figur 5:
Ändringsprocessen vid SBM

⁴⁰SFV 2

5.) RAÄ gör en bedömning över de tänkta åtgärderna som sökande har rekommenderat och hur de kulturhistoriska värdena på byggnaden kommer påverkas. ”Ansökan kan bifallas, bifallas med villkor, bifallas med vissa undantag eller avslås i helhet”⁴¹. Inga åtgärder får påbörjas innan tillståndet är godkänt, vanligtvis gäller ett tillstånd i två år. När det gäller bygglovspliktiga ändringar får kommunen ta del av yttrandet för att kunna göra en bedömning av ärendet.

6.) Om RAÄ i sitt beslut anser att antikvarisk medverkan är ett krav, ska denna närvara under arbetets gång och presentera resultatet i en rapport när arbetet är klart. Den ska innehålla vad som blivit åtgärdat i byggnaden samt om någon ny fakta om byggnaden har framkommit under arbetets gång. Antikvarien ska se till att arbetet följer handlingsplanen som förvaltaren och RAÄ har enats om.

7.) Förvaltaren skickar in dokumentation över vad RAÄ beslutat ska redovisas.⁴²

3.3.5 Bidrag

Den som äger en fastighet försedd med skydd som ligger inom kulturresevat, är av riksintresse för kulturmiljövården eller är skyddad som byggnadsminne har rätt att söka bidrag. Kraven för bidrag är inte enbart vad fastigheten har för skydd utan även vad det är för ändring som avses utföras. Bidrag kan sökas upp till 90 % av de antikvariska merkostnaderna.⁴³

Enligt Förordning om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer:

Enligt 1§ ” I mån av tillgång på medel får statsbidrag enligt denna förordning lämnas till.

1. vård av värdefulla kulturmiljöer,
2. tillgängliggörande av värdefulla kulturmiljöer,
3. framtagande av kunskapsunderlag,
4. arkeologisk undersökning vid bostadsbyggande, och
5. arkeologisk undersökning vid mindre arbetsföretag.”

Enligt 2§ ” Bidrag får lämnas för kulturhistoriskt motiverade kostnader vid vård av byggnadsminnen, bebyggelse i kulturresevat och bebyggelse som är av riksintresse för kulturmiljövården. Bebyggelse kan utgöras av bebyggelsemiljöer, byggnader och andra anläggningar.”

⁴¹ RAÄ 6

⁴² Ibid

⁴³ Ljungskär, Mia (2011-04-07)

Enligt 8§ ” Bidrag får lämnas till att ta fram sådana kunskapsunderlag som är nödvändiga för att genomföra insatser som bidrag lämnas för enligt denna förordning.”

Enligt 14§ ”Bidrag får inte lämnas till en statlig myndighet i egenskap av fastighetsförvaltare eller avse åtgärder som kan få kyrkoantikvarisk ersättning. Bidrag får inte avse åtgärder för vilka ersättning har lämnats enligt 2 kap. förordningen (2007:481) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder. Bidrag för arkeologisk undersökning vid mindre arbetsföretag enligt 13§ får inte lämnas till ett statligt eller kommunalt organ.”⁴⁴

3.3.6 Förvanskning av skyddad bebyggelse

Förvanskning av skyddade byggnader är något som ofta förekommer vid okunskap, sällan av illvilja. Ägaren har inte tagit del av informationen kring skyddet av fastigheten eller så har de gjort fel i materialvalet. Det förekommer fall när fastighetsägaren har struntat i skyddsbestämmelserna och gjort det som blev billigast.⁴⁵

Enligt Plan och bygglagen(PBL) 8:13 ”En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Första stycket ska tillämpas också på

1. anläggningar som är bygglovspliktiga enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 7§,
2. tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser,
3. allmänna platser, och
4. bebyggelseområden.”

⁴⁴ LagBo 1

⁴⁵ Ljungskär, Mia (2011-04-07)

Enligt Kulturminneslagen (KML) 3:18 ”Till böter döms den som

1. i strid mot meddelade skyddsbestämmelser river eller på annat sätt förstör ett byggnadsminne eller ändrar det utan tillstånd enligt 14§ eller utan iakttagande av villkor för sådant tillstånd eller

2. bryter mot förbud som meddelats enligt 5§ eller förordnande enligt 6§ första stycket eller vidtar åtgärder i strid mot bestämmelserna i 6§ andra stycket.”⁴⁶

Det gäller även vid skydd som q, Q eller k, då det föreskrivits i varsamhetsbestämmelser och skyddsbestämmelser vad som gäller. Vite brukar förenas med ett återställande krav som i sig också blir en kostnad, vitet varierar med förvanskningens storlek samt objektets skydd.⁴⁷

3.3.7 Diskussion

Vid enskilt byggnadsminne (BM) lämnar man ett stort ansvar till fastighetsägaren, det är positivt så länge fastighetsägaren är införstådd med vad som gäller för byggnaden och dess skyddsföreskrifter. Det är viktigt att skyddsföreskrifterna är skrivna på ett tydligt sätt så att alla ägarna kan läsa och förstå dem, man bör utföra dem detaljerat för att inte lämna utrymme för tolkningar.

Straffsatsen för att förvanska ett BM är vite och återställningskrav, det kan vi tycka är lindrigt då BM är det högsta skydd en byggnad kan få i Sverige. Om man river ett BM döms man till böter, det tycker vi skickar ut fel signaler. Ägare av enskilda byggnadsminnen är ofta hårt hållna och en god ekonomi är en förutsättning för att hålla fastigheten i gott skick då det är svårt att erhålla bidrag. Skulle det vara så att det absolut inte går att hålla sin fastighet i skick så anser vi att tvångsinlösning är en utväg som borde nyttjas.

⁴⁶ RIKS 3

⁴⁷ Ljungskär, Mia (2011-04-07)

4 Specialister

4.1 Arkitekten

Arkitekter i Sverige utbildas inom området restaurering på samtliga högskolor, störst inom ämnet är dock LTH. Det innebär att alla arkitekter som utbildas idag har en grundkunskap inom området. Utöver grundutbildningen finns det en ettårig fortsättningsutbildning i Stockholm inom restaureringskonst. Det går även att läsa en master i restaureringskonst vid Århus arkitektskola.⁴⁸

En del av de skyddade byggnaderna i Sverige kräver extra stor kompetens och erfarenhet, till de byggnaderna knyter Statens Fastighetsverk (SFV) arkitekter, de arkitekterna blir benämnda slottsarkitekter. I Sverige idag finns det 34 slottsarkitekter och deras uppgift är att hålla ett öga på byggnaden och finnas tillhands då något behöver ändras. Slottsarkitekten arbetar inte enbart med slott utan även fästningar och borgar, det finns speciella instruktioner för de olika objekten till exempel; instruktioner för fästningar, slott och kungliga slott.⁴⁹

SFV har även utsett personer som samordnar kompetens till de skyddade objekten, de kallas för husarkitekter. I Sverige idag finns det 25 husarkitekter.⁵⁰

4.2 Antikvarien

”Antikvarie är en tjänsteman, vid kulturhistoriskt museum eller annan kulturvårdande myndighet, ofta med ansvar för arkeologiska utgrävningar, restaureringar av byggnader och andra frågor inom kulturmiljövården vilka direkt eller indirekt är underställda kulturminneslagen”.⁵¹ Antikvarier idag har även blivit en konsulttjänst som kan upphandlas, det påverkar själva upphandlingen av tjänsten, löneläge samt kompetensen.

4.2.1 Utbildning

Det finns två antikvariska utbildningar i Sverige, de finns på Göteborgs Universitet samt Högskolan på Gotland. Utbildningarna skiljer sig från varandra då utbildningen på Gotland behandlar praktiken i större omfattning än vad den på Göteborgs Universitet gör. Utbildningarna är på vardera tre år.⁵²

⁴⁸ Edström, Mats (2011-05-31)

⁴⁹ SFV 4

⁵⁰ SFV 5

⁵¹ NE 3

⁵² Studera 1

4.2.2 Uppgifter

Det finns flera olika sorters antikvarier:

- Landsantikvarie – är chef över ett länsmuseum. Ansvarar för museiarbetet inom ett län som innefattar byggnadsminnen, kyrkliga kulturminnen och fornlämningar.
- Länsantikvarie – ansvarar för statlig och regional miljövård, i första hand byggnadsminnen, kyrkliga kulturminnen och fornlämningar.⁵³
- Stadsantikvarie – ”Kommunal tjänsteman med uppgift att inom staden bedriva byggnadshistoriska och arkeologiska undersökningar”. Stadsantikvariern medverkar även vid stadsplanering när det omfattar kulturhistoriska byggnader.⁵⁴
- Byggnadsantikvarie – Bistår med antikvarisk kunskap vid restaureringar och gör antikvariska förundersökningar.⁵⁵

4.3 Konservatorn

”Yrkesman med särskild utbildning för att bevara och, så långt hänsyn till autenticiteten medger det, också till ursprungligt utseende återställa konstföremål, antika och konstnärliga möbler och textilier, zoologiska preparat”.⁵⁶

4.3.1 Utbildning

Det finns bara en konservatorutbildning i Sverige och den finns på Göteborgs Universitet. Den är på tre år och den sista terminen får man välja område att fördjupa sig i.⁵⁷

4.3.2 Uppgifter

”Konservatorers uppgift är att förhindra och förebygga nedbrytningen av äldre föremål genom att vårda, konservera, restaurera och preparera dem.”⁵⁸

⁵³ UtbInf

⁵⁴ NE 4

⁵⁵ Ant

⁵⁶ NE 5

⁵⁷ Studera 2

⁵⁸ UTB

4.4 Kompetens

4.4.1 Föreningar inom bebyggelsevården

Det finns många aktiva människor inom byggnadsvården, en del entusiaster har slagit sig ihop och bildat föreningar. Här nedan får ni en inblick i två olika föreningar som strävar efter en rik kulturhistoria.⁵⁹

4.4.1.1 BEVIS

Föreningen BEVIS bildades år 2000 och består av ett lokalt nätverk med företag kunniga inom bebyggelsevården. Det startade som en intresseförening av folk som tyckte att det borde vara lättare att få tag i kompetens vid restaureringar/renoveringar. Föreningen består idag av 37 medlemmar som är allt ifrån konsulter, entreprenörer, leverantörer och specialinriktade hantverkare. För att bli medlem krävs det god erfarenhet inom branschen samt kan lämna ett tretal referensobjekt på arbeten utförda de senaste två åren. Kansliet har sitt säte i Jularps skola utanför Höör och har funnits här sedan 2003, tidigare fanns BEVIS i stationshuset i Kristianstad.⁶⁰

4.4.1.2 Byggnadsvårdsföreningen

Byggnadsvårdsföreningen bildades 1975 och drivs ideellt av personer med intresse av byggnader och byggnadsvård. De sprider och förmedlar kunskap om byggnader samt byggnadsvård. De ger ut tidningen Byggnadskultur fyra gånger om året som deras medlemmar får ta del av, där skrivs det om byggnadsvård, hantverk och om restaureringsprojekt. Byggnadsvårdsföreningen har länsombud runt om i Sverige som arrangerar lokala aktiviteter samt tipsar privatpersoner om kompetenta hantverkare som kan anlitas vid restaureringar. De anordnar byggnadsvårdläger på sommaren där folk får chansen att prova på att restaurera en gammal byggnad med traditionella metoder med översyn av sakkunniga inom området.⁶¹

⁵⁹ Ljungskär, Mia (2011-04-07)

⁶⁰ BEVIS

⁶¹ Byggvård

5 Fallstudier

5.1 Kalmar Slott Moderniseras

Figur 6: Kalmar slott med sin vallgrav sett ifrån land.⁶²

⁶² Wiki 1

5.1.1 Bakgrund

Under 1100-talet vid Kalmarsund uppförde man en rund kastal, ett försvarstorn och en hamn anlades. Magnus "Ladulås" Birgersson Kung av Sverige 1275-1290, lät i slutet av 1200-talet bygga en ny borg med ringmur, runda hörntorn och två porttorn kring kastalen. Under 1500-talets mitt började man bygga till borgen i form av ett fästningsverk samt kungliga bostadsvåningar och borgen förvandlades till ett renässansslott. Under Kalmar kriget 1611-1613 skadades slottet svårt och blev år 1642 eldhärjat. Det påbörjades reparationer men i slutet av 1600-talet lät man slottet förfalla. Under 1700-talet användes slottet till bland annat spannmålmagasin och fängelse. År 1856 påbörjades restaureringsarbete på slottet som då var förfallet, restaureringen tog fem år. I slutet av 1800-talet gjordes en restaurering till och 1891 stod slottet klart i dagens gestaltning.⁶³

Kalmar kommun (KK) tillsammans med Statens Fastighetsverk (SFV) utarbetade år 2008 en utvecklingsplan för Kalmar slott, målsättningen var bland annat att öka antalet besökare samt att tillgänglighetsanpassa slottet. Med en tillgänglighetsanpassning uppfyller man även lagkraven kring tillgänglighet vilket är en viktig del vid en turistattraktion som Kalmar slott.⁶⁴

5.1.2 Skyddsföreskrifter

Kalmar slott är ett statligt byggnadsminne ägt av Statens fastighetsverk (SFV), skyddat enligt Plan och bygglagen (PBL), Kulturminneslagen (KML) samt enligt Förordningen (1988:1229) om statliga byggnadsminnen m.m.

De nuvarande skyddsföreskrifterna beslutades av regeringen 2007-12-06. Enligt skyddsföreskrifterna får byggnadsminnet inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Slottsbyggnaden får inte byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras utvändigt. Ändring eller ingrepp i byggnadens stomme får inte göras. Med stomme avses bärande murar och annan bärande konstruktion samt bjälklag. Ingrepp eller ändringar får inte göras i slottsbyggnadens rumsindelning, fasta inredning eller ytskikt. Om det av särskilda skäl är nödvändigt att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna ska en ansökan om tillstånd lämnas in till Riksantikvarieämbetet (RAÄ) [enligt Bilaga A1].

⁶³ SFV 3

⁶⁴ Uvplan

5.1.3 Ändringsbehov

När SFV och KK tog fram utvecklingsplanen för Kalmar slott så var tillgänglighet en viktig punkt, inte bara för funktionshindrade utan även för barn, vuxna och äldre. För att nå de populära evenemangsdelarna, Gröna salen, Sturesalen och Slottskyrkan, har det tidigare varit tvunget att vandra upp för de höga trappstegen i slottet. De höga trappstegen har hindrat många från att få den fullständiga upplevelsen av slottet, alla ska kunna uppleva slottets salar och historia.

SFV och KK kom fram till att en hiss skulle vara den bästa lösningen på en stor del av tillgänglighetsfrågan och tack vare samarbetet mellan SFV och KK var det nu möjligt. Utvecklingsplanen var ett stort framsteg som säkrade Kalmar slott både ekonomiskt och underhållsmässigt med delmål över tio år.⁶⁵

5.1.4 Projektering

Erik Wikerstål är utsedd slottsarkitekt för Kalmar slott och det är därmed hans uppgift att utföra projekteringsuppdrag på slottet. Wikerstål Arkitekter AB står för A-projektering och Thyréns för K-projektering som underleverantör till Wikerstål Arkitekter AB⁶⁶.

5.1.4.1 Tillgänglighet

I Plan och bygglagen ställs det krav på tillgänglighet och användbarhet vid nybyggnation och ombyggnationer. För publika lokaler ställs det retroaktiva krav för att avhjälpa enkelt avhjälpbara hinder för tillgänglighetssyfte. ”Kraven får anpassas och avsteg från kraven får göras om hänsyn tas till bestämmelserna om varsamhet och förbud mot förvanskning”.⁶⁷ År 2000 antogs den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken av riksdagen, i handlingsplanen står det att enkelt åtgärdade hinder i Sverige skall vara eliminerade vid utgången av år 2010. Detta berör befintliga lokaler där allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser.⁶⁸

⁶⁵Uvplan

⁶⁶ Wikerstål, Erik (2011-05-25)

⁶⁷HI

⁶⁸DHR

5.1.4.2 Tillståndsprocessen

SFV kontaktade RAÄ för samråd i början av 2010 när man hade tagit fram utvecklingsplanen tillsammans med KK. Under samrådet lade SFV fram sina planer på att installera en hiss i Kalmar slott med följande argument:

- Öka tillgängligheten för att öka upplevelsen.
- Skapa bättre arbetsförhållanden, flyttning av möbler och gods är omfattande.
- Tillgodose lagkrav kring tillgänglighet.

SFV studerade och lade fram fyra alternativ, vilka redogjordes för vid samrådsmöte med RAÄ. Vid mötet lämnade SFV över en utförlig beskrivning av de fyra olika alternativen inklusive antikvarisk förundersökning, kulturhistorisk konsekvensbeskrivning samt brandskyddsbeskrivning.

SFV och verksamheten vid Kalmar slott föredrog det andra alternativet och anhöll om RAÄ:s yttrande som stöd för den fortsatta projekteringen (enligt Bilaga A1).

Alternativ 2 (enligt Bilaga A4, A5) byggde på en hiss som skulle lyftas med hjälp av en hydralkolv i botten, för att få plats med hydraliken så var de tvungna att göra en utgrävning under grundnivå. När man arbetar med statliga byggnadsminnen så handhar RAÄ fastigheten medan kommunen handhar marken, i detta fall går marken in under KML kap.2 som ”fasta fornlämningar och fornfynd”. Det innebär att tillstånd måste sökas hos Kalmar länsstyrelse för att få göra en utgrävning. Ansökan godkändes av länsstyrelsen då de bedömde ”att arbetsföretaget inte kommer att inverka negativt på fornlämningen”. En hiss i slottet kommer att innebära fler besökare till slottet och gynnar dessutom kommunens tillväxt (enligt Bilaga A2).

RAÄ bedömde installationen som stridande mot skyddsföreskrifterna genom att en exteriör och planlösning ändras, ingrepp görs i valv, i en trappa, och i ytskikt. RAÄ anser att åtgärder för ökad tillgänglighet utgör ett tungt vägande skäl för ändringar som utförs med hänsyn till de kulturhistoriska värdena. RAÄ lämnade tillstånd till åtgärderna. Beslutet förenas med villkor om antikvarisk kontroll och dokumentation (Tillståndsprocessen enligt Figur 4).

Aktörer:

- A – Wikerstål Arkitekter AB
- K – Thyréns AB
- E – WSP Sverige
- B – BRAND & RISKANALYS

Wikerstål Arkitekter AB tog fram de fyra möjliga förslagen till samrådet med RAÄ. RAÄ beslut ledde till en fortsatt projektering av alternativ 2 [enligt Bilaga A1]. Man kopplade in Thyréns AB för konstruktion, BRAND & RISKANALYS för brand och riskanalys, samt WSP för elprojektering.

5.1.5 Produktionen

Det var Skanska som vann anbudskonkurrensen och upphandlingsformen blev en utförandeentreprenad delvis delad, man påbörjade arbetet med hissen i Kalmar slott under hösten 2010.

Första datum för färdigställning av hissen var den 17 april 2011, men på grund av försenade leveranser och fornyfynd i form av skelett, så har projektet dragit ut på tiden. Ingen hiss liknande den här har byggts i Sverige tidigare, varken material eller konstruktionsmässigt, även det har dragit ut på tiden då de har fått utföra omfattande undersökningar kring den. Hissen är till för att tillfredställa behovet på tillgänglighet, men en hiss i Kalmar slott får även utrymningskrav ställda. Materialen i hissen ska ha en god värmeisolerande förmåga och man har fått installera ett omfattande sprinklersystem till hissen. Idag den 26 maj 2011 är de på god väg att färdigställa hissen.

Enligt platschef Roger Johansson ska man lämna Kalmar slott i slutet av Maj för slutbesiktning, hissen ska invigas av kronprinsessan Victoria i början av juni.⁶⁹

5.1.6 Resultat

Hissen även om den inte står klar idag uppfyller den alla förväntningar, installationen av hiss har även förbättrat andra delar av slottet som har blivit tillfälligt tillgänglighetsanpassade tidigare. Man har plockat bort det tidigare tillägget i trappan med handledare upp till Gröna salen, Sturesalen och Slottskyrkan. Man har även sänkt golvet utanför Gröna salen som är en del av tillgänglighetsanpassningen samt öppnat upp ett äldre valv som nu blir en anknytning mellan salarna i slottet som SFV och KK länge önskat.⁷⁰

⁶⁹ Johansson, Roger (2011-05-26)

⁷⁰ Wikerstål, Erik (2011-05-25)

5.1.7 Diskussion

Tillståndsprocessen och utförande av hiss på Kalmar slott är ett skolexempel och det är lätt att följa stegen i tillståndsprocessen [Figur 4]. Samtliga parter har arbetat tillsammans förr och de vet hur de ska agera. Vid en jämförelse med lagar och förordningar är det för oss omöjligt att hitta några snedsteg i processen. Alla steg finns väl dokumenterade, samtliga ritningar och textdokument är arkiverade. Det finns en tydlig skillnad på riksnivå vid utförande jämfört med regional- och lokalnivå.

Det man får ta med i beräkningarna är att det inte är vilket byggnadsminne som helst utan faktiskt Kalmar slott och att det dessutom är ett statligt BM. Skulle alla processer kring kulturhistorisk värdefull bebyggelse gå till som den här skulle vi inte ha några problem med bevarandefrågor i riket.

5.2 Maglarps Nya Kyrka Rivs

Figur 7: Maglarps nya kyrka.⁷¹

⁷¹ Genea

5.2.1 Bakgrund

Redan vid kyrkans tillkomst var diskussionerna många, dels om den gamla medeltidskyrkan skulle renoveras, var de skulle placera en ny kyrka och hur den skulle se ut. Diskussionerna pågick mellan åren 1872-1909 det vill säga i 37 år. Under denna tid så utarbetades fyra förslag, de två första av Hugo Zettervall som var en välrenommerad arkitekt, det förslag som Zettervall utarbetat visade sig bli för dyrt och Zettervall satt sin lärjunge Henrik Sjöström på att göra ett nytt förslag. Sjöströms förslag godkändes 1893 men även nu drog processen ut på tiden då de inte visste var kyrkan skulle placeras. 1902 hade de bestämt sig för var den nya kyrkan skulle byggas, men fick bortse från Sjöströms förslag då Zettervall hade suttit som högste granskande tjänsteman av ärendet. Uppdraget gavs till arkitekt Harald Boklund som utarbetade förslaget (enligt Bilaga B1, B2, B3) som kom att bli Maglarps nya kyrka.

Kyrkan byggdes mellan åren 1907-1909, någon stil på byggnationen är svår att definiera då man under denna tid släppte det ”statliga idealet” på kyrkor och influenserna var många. Sverige stod inför en brytningstid mellan 1800-talets nygotik och 1900-talets mer frispråkiga arkitektur. Byggnadsstilen är svår att definiera men nygotik med en inblandning av nationalromantik och jugendinfluenser från Tyskland är det som ligger närmst. Stilen kom att kallas ”eslövsgotik”, Maglarps nya kyrka blev den sista av sitt slag att byggas i Skåne.

Kyrkan placerades som kyrkor brukar, högt belägen som ett riktmärke längs kustlinjen, problemet med läget var den salta luften ifrån havet kombinerat med det dåliga underhållet och den hårda vinden. De faktorerna kombinerade orsakade stor vittring och hög rasrisk. Sista gudstjänsten i Maglarps nya kyrka hölls år 1976 då man öppnade upp den gamla medeltidskyrkan igen efter en omfattande renovering.⁷²

⁷² Wienberg m.fl. (2010)

5.2.2 Skyddsföreskrifter

Kyrkan är skyddad som vilken annan kyrka som helst byggd innan 1940, vilket innebär att kyrkobyggnaden och kyrkotomter inte får ändras på något väsentligt sätt utan länsstyrelsens tillstånd.⁷³

5.2.3 Ändringsbehov

Det egentliga ändringsbehovet var att det inte behövdes en åttonde kyrka då det endast var cirka 2000 stycken medlemmar i församlingen. Maglarps nya kyrka var den som just då var i behov av en omfattande renovering. Alltså var rivning den bästa lösningen, i alla fall ur ekonomisk synpunkt för församlingen.⁷⁴

5.2.4 Diskussionen kring Maglarps kyrka

Som tidigare nämnt så var diskussionerna kring tillkomsten av kyrkan i slutet av 1800-talet många, de hade ju redan en kyrka, kyrkan var i behov av en restaurering och varför skulle de skaffa sig ytterligare ett objekt att hålla efter? Hur diskussionerna än var så var det en prestige i att ha en nygotisk kyrka i sin församling. 1800-talet var en tid av omfattande kyrkobyggnad i Sverige, enbart under åren 1850-1890 byggdes det 470 kyrkor i riket. Om alla andra byggde kyrkor skulle man väl i Maglarp också bygga en nygotisk kyrka. Redan vid sekelskiftet 1900-talet uttalades kritik mot söderslättis byggnationer ”frukt av fåfänglig önskan att överträffa andra församlingar med avseende på ett präktigt Gudshus”. Under denna tid med stor nyproduktion av kyrkor så revs många medeltidskyrkor runt om i landet. I Maglarp var inte fallet så, man behöll sin gamla medeltidskyrka och kanske var just det en stor del i fallet av Maglarps nya kyrka.⁷⁵

5.2.5 Dömd från början?

Nygotik var något som uppmuntrades och något innovativt under tiden den tillkom, det verkade som om många hade en medfödd kärlek till dess former och uttryck. Tillkomsten av Maglarps nya kyrka skedde dock i sekelskiftet då influenserna utifrån var stora, eslovsgotiken som det kom att kallas var aldrig lika omtyckt som den rena nygotiken. Kyrkans utformning var sannerligen storslagen men kom aldrig att uppskattas så som den borde ha blivit uppskattad. Gudstjänster hölls i den nya kyrkan och de använde medeltidskyrkan till bröllop och som sommarkyrka. Redan år 1934 vid kyrkans 25 års jubileum skrev Johan Ljungdahl i en minneskrift att

⁷³ RAÄ 1

⁷⁴ ID

⁷⁵ Wienberg m.fl. (2010)

”dess yttermurar visat sig dåligt tåla tidens tand, utsatta som de är för väder och vind icke minst från havet, varför ständiga reparationer visat sig nödvändiga”. Alltså hade de skaffat sig en kyrka som det inte fanns något behov av, dessutom krävde den mer underhåll än den gamla kyrkan tack vare placeringen. Vid kyrkans 25 års jubileum var församlingens storlek i stort sett oförändrad och underhållet flöt på utan några större komplikationer, men då urbaniseringen satt igång ordentligt på 50-talet började församlingen känna av bortfallet av medlemmar. Det stora underhållet, den höga urbaniseringen och den mindre populära byggnationen var helt klart ett problem.⁷⁶

5.2.6 Sista gudstjänsten i Maglarps nya kyrka

Församlingen lät genomföra en grundlig arkeologisk undersökning vid medeltidskyrkan och bestämde sig för att restaurera kyrkan. Fullt restaurerad var kyrkan åter i bruk år 1971. Församlingen använde sig av båda kyrkorna under några år men höll den sista gudstjänsten i Maglarps nya kyrka år 1976 då de övergav den. Församlingen hade tagit beslutet att överge kyrkan ett bra tag innan då de slutade med underhållet redan år 1968. Kyrkan stod och förföll fram till år 1996 då ansökte församlingen om tillstånd att riva den. Även om de egentligen inte övergav kyrkan förrän år 1976 så hade kyrkan övergetts i tankarna långt tidigare, den dåvarande kyrkoherden väckte frågan om rivning redan år 1962. Tanken var att slippa allt underhåll och frigöra pengar till restaurering av den gamla kyrkan. Så fort den sista gudstjänsten i kyrkan var avklarad stängdes dörren och kyrkan blev lämnad till sitt öde. Inga akter i Byggnadsstyrelsen eller i Riksantikvarieämbetets arkiv lyfte fram bevarandeproblematiken man stod inför.⁷⁷

⁷⁶ Ibid

⁷⁷ Ibid 2

5.2.7 Rättslig process

År 1996 beslöt sig samfälligheten för att lämna in en rivningsansökan till länsstyrelsen som sedan remitterades till Riksantikvarieämbetet (RAÄ). Länsstyrelsen avslog samfällighetens ansökan med stöd av RAÄ. Samfälligheten överklagade hos Länsrätten, här blev utfallet som tidigare och ansökan avslogs, därefter även till Kammarrätten som bekräftade Länsrättens dom. Ärendet fick prövningstillstånd även i Regeringsrätten, här fick RAÄ ännu en gång utveckla sin ståndpunkt. Vid prövningen så begärdes det att kyrkans kulturhistoriska värden skulle identifieras. Värdena identifierades genom en sammansättning av bland annat interiör, exteriör, varande välvårdad kyrkogård, byggnadsteknik och hantverksmässig kvalitet. Vid denna värdering användes en metod som utvecklats av Axel Unnerbäck. Analysen resulterade i Regeringsrättens dom och biföll församlingens överklagande, härmed beviljade Regeringsrätten med upphävande av underinstansers avgörande till rivning. En av formuleringarna för rivning var ”Situationen är således den att kyrkan är övertalig ur kyrklig synpunkt och någon alternativ användning inte synes stå till buds. I föreliggande situation bör församlingens svårigheter att bekosta en restaurering och det förhållandet att det är fråga om en liten församling med underhållsansvar för ytterligare sju kyrkor tillmätas stor vikt”. Domen meddelades den 10 juni 2005 med kravet att en full 3D-dokumentation utav kyrkan och dess interiör skulle genomföras.⁷⁸

5.2.8 Avsakralisering

När domen föll var nästa steg att Gud skulle flytta ut, avsakraliseringen skedde den 20 maj år 2006 och utfördes av biskop Christina Odenberg.⁷⁹

5.2.9 Slutet

Maglarps nya kyrka var nu inte Guds hus längre och det var endast rivning som återstod. Man började rivningen med att lyfta av klocktornet och avlägsna klockorna, detta skedde den 3 september 2007.

⁷⁸ Wienberg m.fl. (2010)

⁷⁹ Sydsv

5.2.10 Resultat

Figur 8: Grunden är allt som står kvar av Maglarps nya kyrka idag.⁸⁰

⁸⁰ Wienberg m.fl. (2010)

5.2.11 Diskussion

Maglarps nya kyrka är en historia för sig, beslutet att bygga en ny kyrka när de var i behov av att renovera en de redan hade känts för oss bara dumt. Givetvis var det därför som både många och långa diskussioner ägde rum under dessa år, som sagt varade diskussionerna i 37 år. Harald Boklund var en enastående arkitekt men lite kontroversiell för sin tid, det resulterade i en kyrka utan den renodlade nygotiken som församlingen kanske egentligen sökte. Kyrkans utformning och placeringen av kyrkan gjorde inte underhållet och pengarna som gick till det mer försvarbart. Församlingen påmindes ständigt om behovet av att renovera deras fina medeltidskyrka. Allt tillsammans sänkte Maglarps nya kyrka till en ännu lägre nivå. När de väl renoverat den gamla medeltidskyrkan kändes det som att församlingen drog en lättnadens suck för och kunde lämna problemet Maglarps nya kyrka åt dess öde. Beslutet att bygga nytt från början var som sagt bara dumt men kyrkan i sig var ett kulturminne värt att bevara, just för det märkliga arkitektoniska värdet. Att sedan bara lämna kyrkan att glömmas är skamligt, finns en kyrka i församlingen får de se till att sköta den. Skulle frågan om rivning kommit upp tidigare, kanske en 20 år innan så hade man utarbetat ett vård- och underhållsprogram för kyrkan och den hade antagligen stått kvar än idag. Men situationen var inte den, kyrkan hade förfallit till det yttersta och enligt beräkningar skulle en restaurering kosta ca 30 miljoner kronor. Det var försent att upprätta en vård- och underhållsplan, beslutet om rivning känns som ett vettigt beslut helt plötsligt. Kanske var det församlingens tanke från början, vem vet.

För att undvika att rivningsansökningarna skulle börja ramla in nu så var RAÄ noggranna i domen med att beskriva exakt varför rivningen skedde. Boken som författades och utgavs av RAÄ ”Maglarp – Kyrkan som försvann” var även ett sätt att motverka framtida rivningar och förespråka ett fortsatt underhåll av kyrkorna i riket.

Förslag till effektivisering:

Ett förslag för att förenkla arbetet med rikets kyrkor och bevarande utav dessa är att utse lämplig person som ansvarar för rapportering till länsstyrelserna, förslagsvis en konservator eller antikvarie. Personen i fråga får 20 kyrkor att ”ansvara” över, man skall undersöka kyrkornas skick och se till att underhåll och vårdplan följs. Rapporterna kring kyrkorna skickas till länsstyrelsen vart femte år för att säkra bevarandet av kyrkor.

5.3 Borlunda Kyrka Bevaras

Figur 9: Borlunda kyrka ⁸¹

⁸¹ Wiki

5.3.1 Bakgrund

Borlunda och grannbyn Skeglinge hade sen början av 1100-talet haft varsin kyrka, medeltidskyrkorna var i behov av renovering men istället för renovera ville Borlunda församling bygga en större gemensam kyrka för byarna. Efter några år i tvist mellan församlingarna togs beslutet att bygga en ny kyrka och de gamla medeltidskyrkorna revs. Borlunda kyrka byggdes mellan åren 1866-1868, Borlunda kyrka ritades av den danska arkitekten Ferdinand Meldahl.⁸² Byggnadsstilen har influenser av norditaliensk renässans, gotik och romansk stil.⁸³

Under 1980-talet var kyrkan i behov av renovering då fasadteglet inte var tillräckligt frostbeständigt, teglet hade fått skador i form av sprickor och bruket hade börjat vittra. Behovet av renovering fanns där men någon renovering ägde aldrig rum. Vid en inspektion 1992 hittades sprickor i takstolarna och kyrkan stängdes på grund av rasrisk. År 1994 lämnade pastoratkyrkorådet in en rivningsansökan för Borlunda kyrka hos Riksantikvarieämbetet (RAÄ), rivningsansökan avslogs av RAÄ på grund av kyrkans kulturhistoriska värde. Beslutet överklagades hos Länsrätten men avslogs även här. Efter bekymmer med finansieringen av reparationen fördröjdes renoveringen till december 2000, kyrkan öppnades åter igen den 16 december år 2001 efter att ha varit under rivningshot i nio år.⁸⁴ Borlunda kyrka ingår i Gårdstånga pastorat som består av fem kyrkor.

5.3.2 Skyddsföreskrifter

Kyrkan är skyddad som vilken annan kyrka som helst byggd innan 1940, vilket innebär att kyrkobyggnaden och kyrkotomter inte får ändras på något väsentligt sätt utan länsstyrelsens tillstånd.⁸⁵

5.3.3 Ändringsbehov

För att möjliggöra en nyöppning av kyrkan behövde takstolarna samt bjälklaget renoveras. Men kyrkan var i så pass dåligt skick att man valde att göra en total renovering.

⁸² SvKyrkan

⁸³ Eslöv

⁸⁴ Ribbling & Persson (2001)

⁸⁵ RAÄ 1

5.3.4 Produktion

Renoveringen av Borlunda kyrka genomfördes med avsikt att behålla så mycket som möjligt av det befintliga materialet, där materialet var skadat fick man komplettera med nytt likvärdigt material. Aktörer vid arbetet var Hegelund & Marsvik Arkitekter AB. Konservator rollen i arbetet stod Tord Andersson AB för. Byggtiden varade i ett år mellan december 2000-december 2001. Den 16 december 2001 återinvigdes kyrkan med gudstjänst för allmänheten.

5.3.4.1 Exteriör

Vid renoveringen av taket upptäcktes röta och svamp, det skadade träet byttes ut. Taket genomgick omfattande renoveringsarbete, skiffertaket reparerades där det fanns möjlighet, på övriga ställen byttes det trasiga taket ut mot nytt. Taklaget reparerades och förstärktes på vissa ställen med nytt trä. Den gamla spånisoleringen togs bort, ny isolering och takpapp monterades. Tegelfasaden var sprucken och vittrad både i tegelstenarna och i fogarna, fasaden rengjordes från löst bruk och de stenar som inte gick att använda igen byttes ut mot nytt specialbeställt tegel. Fönster tätades och trasiga fönsterrutor ersattes med nya.

5.3.4.2 Interiör

De öppna takstolarna reparerades och den svampangripna takpanelen byttes ut och målades om. Färgen på inneväggarna togs bort för att reparera tegelmurverket innanför putsen. Man hittade gamla färgskikt i väggen som undersöktes. Därefter putsades ytorna om och målades i en ny färg. Golvet togs bort för att dra nya elledningar och då upptäcktes fuktskador i betongen under golvet, det åtgärdades och golvet lades på igen. Alla kyrkans rum genomgick reparationer i olika omfattning. Man valde även att installera belysning på vinden.

5.3.5 Resultat

”Interiören återställdes delvis till ursprungligt utförande. Arkitektoniska detaljer i form av pelare, omfattningar och vägglister putsades om. Spår av äldre färgsättning dokumenterades. Tegelmurverket var sannolikt bemålat redan från början. Inom ramen för renoveringen fanns inte kostnadsmässigt utrymme för att återställa ursprungsfärgerna. Istället togs en helt ny färgsättning fram i samråd med de inblandade aktörerna”⁸⁶. Renoveringen kostade 10,4 miljoner kronor.

⁸⁶ Jansson & Pantzar (2002)

5.3.5.1 Förändrade arbeten

Andelen skadad skiffer och tegelsten som fick bytas ut var större än förväntat. Elinstallationerna förändrades i samråd med beställare och arkitekt.

5.3.5.2 lakttagelser

Exteriörens mönstermurning återfanns inte interiörens murverk som bestod av rött och gult tegel utan struktur. Detta tyder på att det var tänkt att ha målad puts utanpå teglet redan från början. Äldre målningsskikt som hittades undersöktes och vissa delar lämnades kvar för beskådning framöver. Under arbetet hittade de även rester av ett spåntak och takpapp som troligtvis varit där från början.⁸⁷

5.3.6 Diskussion

Borlunda kyrka genomgick en omfattande renovering med ett bra resultat. De renoverade inte bara de mest akuta åtgärderna utan gjorde en heltäckande renovering som gör kyrkan användbar en längre tid framöver utan att större åtgärder krävs. Om det inte hade gjorts en heltäckande renovering hade troligtvis fuktskadorna under golvet missats, därför räddades golvet med största sannolikhet.

Vi tycker att det är positivt att renovering av en kyrka görs med driftkostnaden i åtanke. Med den nya isoleringen och fönstertätningen blir kyrkan billigare i drift och mer pengar kan avsättas till andra kyrkor i församlingen som är i behov av renovering.

Att det ska ta nio år för att samla ihop pengar är för länge, redan under 80-talet hade det upptäckts skador och istället för att återställa, lät de kyrkan förfalla, ingreppet blev nu större och mer kostsamt. Hur tänkte församlingen när de struntade i att laga fasaden? Om Gårdstånga pastorat hade väntat med att skicka in sin rivningsansökan kanske Borlunda kyrka hade slutat som Maglarps nya kyrka och rivits på grund av många års förfall. Det tyder på att kontrollen av kyrkorna inte skedde på ett bra sätt. Men eftersom pastoratet skickade in rivningsansökan till RAÄ som på den tiden hade ansvaret över kyrkorna så uppmärksammades fallet. Men vad hade hänt om inte pastoratet hade skickat in rivningsansökan, hade RAÄ uppmärksammat kyrkans brister eller hade den bara stått och förfallit?

⁸⁷ Jansson & Pantzar (2002)

6 Analys av intervjuer

Vi har intervjuat personer i antikvarie-, arkitekt- och byggmästarrollen. Alla personer som blivit intervjuade hade liknande inställning till frågorna vi ställde. De tyckte att det var viktigt att de kulturhistoriska värdena skulle bevaras, men folk hade olika tycke om hur de skulle lösa det nya behovet eller restaureringen av byggnaden. Personerna som arbetade aktivt i området påpekade vikten av materialval och byggmetod för att uppnå ett likvärdigt slutresultat, de hade en klar bild över tillvägagångssättet för att uppnå ett bra resultat. Stadsarkitekterna hade ett öppet ställningstagande och pratade om diskussionen och kompromissen som ledde fram till slutresultatet. Samtliga vi intervjuade tyckte det var viktigt att byggnaderna fyllde en funktion för att bibehålla ett försvarbart skydd. I ansvarsfrågor pekade antikvarien och arkitekten på utförandefel, byggmästaren menade att antikvarien ofta rekommenderade fel metod och material. Byggmästaren uppger att de nytexaminerade antikvarierna var svåra att arbeta med då de bara hade teoretiska kunskaper och ingen praktisk erfarenhet. Men att arbetet med antikvarier som hade en god erfarenhet oftast flöt på utan komplikationer. I intervjuerna uppger samtliga personer att beställaren anser metoderna krävande, omständiga och att ägarna till skyddade fastigheter sällan är helt införstådda med skyddsföreskrifterna.

Kulturhistorisk bebyggelse är ett komplext område och en byggnads fortsatta underhåll beror på människors uppfattning om vad som är historiskt värdefullt. Skyddsföreskrifter lämnar mycket utrymme för tolkning, utrymmet för tolkning måste tas bort så att inga misstolkningar sker.

7 Diskussion

Kulturhistorisk värdefull bebyggelse uppskattas och behövs, folk talar om k-märkt men det är inte många som vet vad det betyder. Vi har behandlat skyddsmärkningar i detaljplan som q, Q och k. Märkningarna i detaljplan är ofta inte så uppmärksammade och behöver inte vara så storslagna, men viktigt med dessa är skyddsföreskrifterna och hur dessa utformas. Då dessa inte är lika uppmärksammade som till exempel byggnadsminne eller kyrkor så händer det att ägare till objektet inte ens vet att det finns skyddsföreskrifter. Vid intervjuer framgår det att många inte är medvetna om skyddet eller skyddsföreskrifterna, eller så har man utfört någon otillåten åtgärd då det funnits plats för tolkning i föreskrifterna.

Vid enskilt BM är fastigheten oftast mer uppmärksammad och kraven på objektet är högre, men skyddsföreskrifternas utformning är även här av stor vikt så att ägaren vet vad som gäller, även här har ägaren ett stort ansvar för byggnaden.

När ansvaret ligger på privatpersoner är det väsentligt att ägaren är införstådd med vad skyddet innebär och att de respekterar skyddet. Ibland brister det ekonomiskt vid underhåll och ändring av skyddad bebyggelse då det ofta är dyrare material och specialister som får utföra arbetet, det kan då vara svårt att upprätthålla skyddet men man får inte glömma att söka bidrag. Om du skall utföra några ändringar eller större underhållsarbete på ditt byggnadsminne har du rätt att söka bidrag, bidragen gäller vid antikvarisk merkostnad och kan täcka upp till 90% av denna. Vid skydd som q, Q och k finns det vissa kommuner som kan bidra ekonomiskt vid större underhåll som takbyte eller liknande men det är inget man ska räkna med. Kommunen måste sätta merkostnaden i jämförelse med det kulturhistoriska värdet, då kommunen måste ta hänsyn till privatpersonens ekonomi.

Kyrkor idag används inte i samma omfattning som de gjordes för 50 år sedan, människor har urbaniserat och Svenska kyrkan har släppt greppet om Sveriges befolkning. Många har gått ur Svenska kyrkan och medlemsavgifterna har försvunnit en efter en, församlingar står med fler kyrkor än de behöver, kyrkor som är skyddade och kräver underhåll. Maglarps nya kyrka är ett exempel på den dåliga ekonomin i församlingarna och folkets svalnande intresse för kyrkliga aktiviteter, det är en ohållbar situation som man måste ta ställning till. Statligt ägda byggnadsminnena är hårt styrda och har bättre ekonomiska förutsättningar då det är bland annat Statens fastighetsverk (SFV), det vill säga Sveriges befolkning som äger fastigheterna. De fastigheter som blivit utnämnda Statligt byggnadsminne har ett stort kulturhistoriskt värde och skall bevaras till nästintill varje pris.

Kompetensen inom bebyggelsevård är större än vi trodde i starten av vårt arbete och det finns flera föreningar med entusiaster. Önskar man bättre

kunskap inom området som arkitekt eller antikvarie finns det utbildningar för att optimera kunskaperna vid bevarande och restaureringar. Man har ett stort nät av kompetens inom bebyggelsevård och är det ekonomiskt möjligt och viljan finns där kan man bevara vad som helst.

8 Slutsats

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse är en del vår vardag i Sverige, folk tittar gärna på fina byggnader men alla tar inte lika gärna hand om dem. Ägarna är i behov av nätet med kompetens som finns idag, men man måste se till att få ut fler folk i fält. Det behövs folk som gör uppföljningar och regelbundna kontroller av skyddad bebyggelse, vårt förslag är att knyta personer med rätt kompetens till fastigheter där man ansvarar för fortlöpande rapportering av skick och underhåll för fastigheten. Dessa personer ansvarar alltså inte för det direkta skicket av fastigheten utan endast informationsflödet till aktuellt styrande organ.

Många kommuner utformar omfattande bevarandeprogram för att identifiera kulturhistoriska värden, men vi har inte sett något om uppföljningen. Maglarps nya kyrka stod tom i nästan 20 år, det är ett bra exempel på fruktansvärt dålig organisation, hur kunde en så vacker kyrka stå och förfalla utan att RAÄ och länsstyrelsen uppmärksammade det.

I stora drag fungerar skyddet av kulturhistorisk värdefull bebyggelse och många fastigheter sköts väldigt bra. Men då och då slinker en otillåten ändring eller uteblivet underhåll igenom och det måste undvikas. En stor del av de otillåtna ändringarna beror på folks tolkningar av skyddsföreskrifter, utrymmet för tolkning måste elimineras, lägg mer tid på att utforma skyddsföreskrifterna, det är en billig försäkring till kulturhistorisk bebyggelse. Ett skolexempel på processer kring ändringar och underhåll är fallstudien på Kalmar slott, med dagens underhåll och ekonomin kommer vi kunna njuta av slottet i många, många år till. Men inte ska det behöva göras statligt byggnadsminne av allt som ska bevara, skärpning och större resurser på lokal och regionalnivå är vad som krävs. Det behövs fler folk i fält.

9 Referenser

Otryckta källor

Edström, Mats (2011-05-31) Professor dr, arkitektur. Avdelningsföreståndare bebyggelsevård, LTH, Mejlkonversation.

Ek, Konrad (2011-03-30) Stadsarkitekt Helsingborg, intervju kring skyddad bebyggelse

Johansson, Roger (2011-05-26) Platschef Skanska, intervju kring installation av hiss i Kalmar slott.

Ljungskär, Mia (2011-04-07) Stadsantikvarie Helsingborg, intervju kring skyddad bebyggelse

Wikerstål, Erik (2011-05-25) Wikerstål Arkitekter, Samtal kring installation av hiss i Kalmar slott.

Tryckta källor

Jansson, Petter & Pantzar, Cecilia (2002) *Borlunda Kyrka: Antikvarisk kontrollrapport vid utvändig och invändig renovering*. Kristianstad: Regionmuseet, Rapport / Regionmuseet, Landsantikvarien i Skåne

Ribbling, Kerstin & Persson, Elisabeth (2001) *Borlunda kyrka: (en skrift inför återöppnandet den 16 december 2001)* Stockholm 2001

Wienberg, Jes & Romberg, Thomas & Dahlberg, Markus (2010) *Maglarp kyrkan som försvann*. ISBN: 978-91-7209-569-4

Elektroniska källor

Ant
<http://antikvarie.com/> (hämtat 2011-04-27)

BEVIS
http://www.bevis.nu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=8&Itemid=12 (hämtat 2011-04-12)

Bove 1

<http://www.boverket.se/Planera/Kommunal-planering/Omradesbestammelser/>
(hämtat 2011-04-04)

Bove 2

<http://www.boverket.se/Planera/Kommunal-planering/Detaljplanering/Mer-om-detaljplanen/> (Hämtat 2011-04-13)

Byggvård

<http://www.byggnadsvard.se/information/om-byggnadsvårdsföreningen>
(hämtat 2011-04-27)

DHR

<http://www.dhr.se/index.php?page=ar2010> (hämtat 2011-05-23)

Eslöv

<http://www.eslov.se/eslovsguiden/kyrkor/borlundakyrka.728.html> (hämtat 2011-05-14)

Hbg 1

<http://www.helsingborg.se/Medborgare/Bo-bygga-och-miljo/Bygga-nytt-bygga-om-bygga-till/K-markta-byggnader1/> (hämtat 2011-03-29)

HI

<http://www.hi.se/sv-se/Hjalpmedelstorget/Tillgangligt-boende/-/Tillgangliga-bostader/Hjalspavsnitt/Lagstiftning/> (hämtat 2011-05-23)

ID

<http://www.idstories.se/maglarp1/4> (hämtat 2011-05-18)

Kstad 1

<http://www.kristianstad.se/sv/Kristianstads-kommun/Bo-Bygga/Samhallsplanering/Detaljplanering/Vad-ar-en-detaljplan/> (hämtat 2011-04-13)

LagBo 1

<http://www.lagboken.se/files/SFS/2010/101121.PDF> (hämtat 2011-03-16)

Lst 1

http://www.lst.se/_skane/Kartor_och_planeringsunderlag/Kulturmiljoprogram/Kulturmiljo_i_lagar.htm (hämtat 2011-04-13)

Lst 2

http://www.lst.se/NR/rdonlyres/5523568D-CDC5-4CBC-899A-BE0562FFEC8B/0/B3_kyrkligakulturminnen.pdf (hämtat 2011-06-14)

Läns 1

<http://www2.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/kulturresevat/Pages/default.aspx> (hämtat 2011-04-02)

Läns 2

http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/Pages/Kulturmiljo_i_lagar.aspx (hämtat 2011-04-28)

Läns 3

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/sarskilt-vardefulla-kulturmiljoer-i-skane/Pages/index.aspx> (hämtat 2011-04-13)

Läns 4

<http://lansstyrelsen.se/NR/rdonlyres/990C59ED-D3FE-4369-B5248C11BA3CC365/0/Informationsblad.pdf> (hämtat 2011-03-19)

Läns 5

http://www.lansstyrelsen.se/kalmar/SiteCollectionDocuments/Sv/blanketter/Samh%C3%A4llsplanering%20och%20kulturmilj%C3%B6/faktablad_bm_webb.pdf (hämtat 2011-03-19)

Mlm 1

<http://www.malmo.se/Medborgare/Bo--bygga/Bygga-nytt---bygga-till/K-markt.html> (hämtat 2011-04-01)

NE 1

<http://www.ne.se/lang/k-m%C3%A4rkning> (hämtat 2011-04-14)

NE 2

<http://www.ne.se/områdesbestämmelser> (hämtat 2011-04-04)

NE 3

<http://www.ne.se/lang/antikvarie> (hämtat 2011-04-27)

NE 4

<http://www.ne.se/lang/stadsantikvarie> (hämtat 2011-04-27.)

NE 5

<http://www.ne.se/lang/konservator> (hämtat 2011-04-27)

PBL 1

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20100900.htm> (hämtat 2011-04-04)

Pweb 1

http://projektwebbar.ab.lst.se/templates/InformationPage____3832.asp
(hämtat 2010-03-18)

RAÄ 1

http://www.raa.se/cms/kml_tillampning/kyrkliga_kulturminnen.html (2011-04-11)

RAÄ 2

http://www.raa.se/cms/kml_tillampning/byggnadsminnen_3kap/skyddsbestam_melser.html (hämtat 2011-04-19)

RAÄ 3

http://www.raa.se/cms/showdocument/documents/extern_webbplats/exempel_formuleringar.pdf (hämtat 2011-04-19)

RAÄ 4

http://www.raa.se/cms/showdocument/documents/extern_webbplats/2010/mars/9789172095571.pdf (hämtad 2010-03-21)

RAÄ 5

http://www.raa.se/cms/extern/vart_uppdrag/vart_uppdrag.html (hämtat 2011-03-21)

RAÄ 6

<http://www.raa.se/publicerat/917209396x.pdf> (hämtat 2010-03-19)

Riks 1

<http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1988:950>
(hämtat 2011-03-12)

Riks 2

<http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=3911&bet=1998:808> (hämtat 2011-04-10)

Riks 3

<http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1988:950#K3>
(hämtat 2011-03-19)

SFV 1

http://www.sfv.se/cms/sfv/om_sfv/kulturarvsarbete/byggnadsminnesforklaring.html (hämtat 2011-04-14)

SFV 2

http://www.sfv.se/cms/sfv/om_sfv/kulturarvsarbete/Skyddsforeskrifter.html
(hämtat 2011-03-19)

SFV 3

http://www.sfv.se/cms/sfv/vara_fastigheter/sverige/h_kalmar_lan/Kalmar_slot.html (hämtat 2011-05-02)

SFV 4

http://www.sfv.se/cms/sfv/om_sfv/slottsarkitekter/Slottsarkitekter.html
(hämtat 2011-06-01)

SFV 5

http://www.sfv.se/cms/sfv/om_sfv/slottsarkitekter/husarkitekter.html (hämtat 2011-06-01)

Studera 1

<http://www.studera.nu> sökord ”antikvarisk” (hämtat 2011-04-27)

Studera 2

<https://www.studera.nu/aw/courseSearch.do?lang=sv> sökord konservator
(hämtat 2011-04-28)

Svkyrkan

<http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=657040> (hämtat 2011-05-14)

Sydsv

<http://www.sydsvenskan.se/omkretsen/trelleborg/article160458/Hjalm-pa-nar-Odenberg-stangde-kyrkan.html> (hämtat 2011-05-12)

UtbInf

<http://www.utbildningssidan.se/info/antikvarie/antikvarie.aspx> (hämtat 2011-04-27)

UTB

<http://www.utbildningssidan.se/info/konservator/konservator.aspx>
(hämtat 2011-06-14)

Uvplan

Utvecklingsplan Kalmar slott 2009-2018 (2008)

Varm 1

<https://www2.varmdo.se/Resource.phx/plaza/publica/invanare/kultur/kulturmiljoer/bevarande.htx?aps=invanare> (hämtat 2011-05-18)

Bilder

Genea

<http://aforum.genealogi.se/discus/messages/44/20745.html?1233777809>
(hämtat 2011-05-18)

Wiki 1

http://sv.wikipedia.org/wiki/Fil:Kalmar_slott_2005.jpg (hämtat 2011-05-23)

10 Bilagor

10.1 Fallstudier; Ritningar, Bilder samt Textdokument

10.1.1 Kalmar slott

10.1.1.1 A1

Statens fastighetsverk
Box 2263
103 16 Stockholm

Beslut

Datum 2010-11-11
Dnr 311-3660-2010

Ert datum 2010-10-18
Er ref 223-3340/09

Avdelning Samhällsavdelningen
Enhet Kulturminnen

Installering av hiss i Kalmar slott, H322, Slottet 1, Kalmar kommun och län

Beslut

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) beslutar med stöd av 6 och 7 §§ förordning (1988:1229) om statliga byggnadsminnen m.m. att lämna tillstånd till åtgärder enligt ansökan.

Villkor för beslut

- Arbetet ska utföras under antikvarisk kontroll av Kalmar läns museum, Richard Edlund, enligt förslag från Statens fastighetsverk (SFV).
- Kontrollanten ska:
 - kontrollera att arbetena utförs i enlighet med beslutet
 - iaktta och dokumentera byggnadshistoriska spår som kommer fram under arbetets gång och sammanställa dessa i en antikvarisk kontrollrapport.
- SFV ska:
 - tilldela kontrollanten detta beslut och beslutsunderlaget
 - minst två veckor i förväg meddela kontrollanten tidpunkten för arbetenas igångsättning samt kalla kontrollanten till byggmötet och slutbesiktning
 - inlämna den antikvariska kontrollrapporten till RAÄ, Kulturminnesenheten, Box 5405, 114 84 Stockholm, senast sex månader efter avslutat arbete
 - bekosta kontrollen.
- Tillståndet gäller under nu kända förutsättningar. Om det blir nödvändigt att göra avvikelser från beslutet om tillstånd ska frågan överlämnas till RAÄ för ny prövning.
- Åtgärderna ska vara påbörjade inom två år från beslutsdatum. Tillståndet upphör att gälla om åtgärderna inte har påbörjats inom den angivna tiden.

Ärendet

RAÄ har i ett yttrande den 9 juni 2010, dnr 311-1338-2010, ställt sig positivt att en hiss installeras i det statliga byggnadsminnet Kalmar slott. Slottsarkitekten Erik Wikerstål har på uppdrag av SFV nu ansökt om tillstånd till att få installera en hiss i Kalmar slott. Till ansökan har bifogats namngivna och daterade handlingar enligt ansökningsblanketten. Ansökan har 2010-11-08 via e-post kompletterats med

Riksantikvarieämbetet
Storgatan 41
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-5191 8000
E-post riksant@raa.se
Hemsida www.raa.se
Org.nr 202100-1090
Plusgiro 599 94-4
Bankgiro 5052-3620

följande uppgifter: ansökan avser inte ett dörrparti i Sturesalen (rum 54) eller ramper i Kungstrappans övre del (rum 55). Kompletteringen omfattar också ritningar A40.1-1012 A, A.40.1-1022 A, A40.1-1032 A, A40.2-1012 A, A40.2-1013 A, A40.2.1014 A, A43.4-1011 A, A43.4-1012 A, A43.4-1013 A, reviderade 2101-10-22 och A43.4-1014, daterad 2010-10-22, Wikerstål Arkitekter AB.

Skälen för beslutet

Kulturhistoriskt skydd

Kalmar slott är stalligt byggnadsminne med skyddsföreskrifter beslutade av regeringen 2007-12-06. Enligt skyddsföreskrifterna får bland annat byggnadsminnet inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Slottsbyggnaden får inte byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras utvändigt. Ändring eller ingrepp i byggnadernas stomme får inte göras. Med stomme avses bärande murar och annan bärande konstruktion samt bjälklag. Ingrepp eller ändringar får inte göras i slottsbyggnadens rumsindelning, fasta inredning eller ytskikt. Om det av särskilda skäl är nödvändigt att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna ska en ansökan om tillstånd lämnas in till Riksantikvarieämbetet.

Kort historik och kulturhistoriskt värde

En kastal med murade väggar uppfördes på 1100-talet på den holme där slottet än i dag ligger. Befästningen förstärktes på 1200-talet och byggdes till på 1300-talet. På 1500-talet, efter en period av förfall, lät Gustav Vasa och hans söner bygga om slottet och modernisera den yttre befästningslinjen. Efter utbyggnader av befästningar fram till början av 1700-talet minskade slottets militära betydelse och det började användas bland annat som spannmålsmagasin, kronobränneri och fängelse. År 1873 uppläts delar av slottet för utställningsverksamhet för det nybildade Kalmar läns fornminnesförening. Ett flertal kända arkitekter, bland annat F. W. Scholander, H. Zettervall och M. Olsson, har arbetat med restaureringar, renoveringar och rekonstruktioner av slottsmiljön. Det är främst Zettervalls restaurering som präglar slottets nuvarande siluett.

Kalmar slott har en central plats i den nationella och nordiska historien och utgör en välbevarad miljö med arkitekturdetaljer av mycket högt kulturhistoriskt värde. Anläggningen utgör med sina karaktäristiska åtta tom ett landmärke i staden Kalmar med dess omgivningar.

Sökandens skäl för ändring och förslaget

Enligt sökanden motiveras ändringarna av önskemål om att tillgängliggöra de högklassiga interiörerna som frekvent används för olika evenemang. Åtgärderna bidrar också till förbättrad arbetsmiljö. Av utrymnings-skäl föreslås ett murgenombrott i en nisch. Förslaget innebär bland annat att en invändig hiss installeras i slottet. Ett hisschakt dras genom ett tunnvalv från år 1555. En ny ytterdörr ersätter en från 1900-talet. En igenmurad muröppning, tidigare ingång till kyrkan, öppnas och Kungstrappans första vilplan sänks ett trappsteg.

RAÄ:s bedömning

Åtgärderna strider mot skydds-föreskrifterna genom att en exteriören och planlösningen ändras, ingrepp görs i ett valv, i en trappa och i ytskikt. RAÄ anser att åtgärder för ökad tillgänglighet utgör ett tungt vägande skäl för ändringar som utförs med hänsyn till de kulturhistoriska värdena. RAÄ lämnar tillstånd till åtgärderna. Beslutet förenas med villkor om antikvarisk kontroll och dokumentation.

Övrigt

För åtgärder i Gröna salen och i Kungstrappans övre del ska sökas tillstånd.

Åtgärderna kan innebära ingrepp i kulturlager vilket medför att tillstånd enligt andra kapitlet kulturminneslagen kan krävas. Sökanden bör kontakta länsstyrelsen för vidare information.

Detta beslut har fattats av enhetschefen Markus Dahlberg efter föredragning av arkitekten Oiva Isola.

Markus Dahlberg

Oiva Isola

Kopia till:

Kalmar kommun, Samhällsbyggnadskontoret, Box 611, 391 26 Kalmar

Kalmar läns museum, Box 104, 391 21 Kalmar

Länsstyrelsen i Kalmar län, Kulturmiljövård, 391 86 Kalmar

Wikerstål Arkitekter AB, Slottsarkitekt Erik Wikerstål, Båthusgatan 13, 252 67 Helsingborg

Länsstyrelsen
Kalmar län

BESLUT
2010-06-17

1 (2)
431-3310-10

Delgivningskvitto

Landskap: Småland
Kommun: Kalmar
Socken: Kalmar
Fastighet/kv: Kalmar slott
Fornl nr: 54

Statens Fastighetsverk
Anders Magnusson
Vallgatan 2
371 30 Karlskrona

Beslut enligt 2 kap Kulturminneslagen (SFS 1988:950)

Beslut

Med stöd av 2 kap 12 § 2 st kulturminneslagen (KML) lämnar Länsstyrelsen härmed tillstånd till grävning inom ovan nämnd fornlämning, enligt ansökan och bifogad karta, bilaga 1.

Villkor

Länsstyrelsen erinrar om skyldigheten enligt 2 kap 10 § KML. Om en fornlämning påträffas under grävning skall arbetet omedelbart avbrytas. Den som leder arbetet skall omedelbart anmäla förhållandet till Länsstyrelsen.

Redogörelse för ärendet

Inför höstens arbete med hissinstallation i Kuretornet avser aktuell ansökan förberedelsearbete. Stengolvet skall plockas bort och massor skall grävas ur ner till borggårdsnivå, sammanlagt 1 m djup. De massor som grävs bort är påförda på 1970-talet.

Motivering till beslutet

I detta fall gör Länsstyrelsen bedömningen att arbetsföretaget inte kommer att inverka negativt på fornlämningen. Grävningsarbetet berör endast recenta fyllnadsmassor.

Länsstyrelsen
Kalmar län

BESLUT
2010-06-17

2 (2)
431-3310-10

Hur man överklagar

Beslutet kan överklagas hos Förvaltningsrätten, se bilaga 2.

Övrigt

Detta beslut innebär endast prövning enligt KML och gäller i två år.

I ärendet är chef för Miljö- och naturavdelningen Karin Bergman beslutande och antikvarie Jenny Sundström föredragande.

Karin Bergman

Jenny Sundström

Bilaga

1. Ansökan
2. Hur man överklagar

Kopia

TopArk
Kalmar läns museum, bil 1
Riksantikvarieämbetet, bil 1
Per Lofteskog, Ing.firman M Gustafsson AB, Box 77, 391 21 Kalmar
Kommunen, bil 1
JS

10.1.1.3 A3

Intervju med Roger Johansson platschef Kalmar slott.

1.) Hur fick ni uppdraget?

Anbudskonkurrans

2.) Hur såg ni på uppdraget?

Vi har jobbat med slottet innan så vi visste vad som gällde, vi såg det som ett spännande projekt.

3.) Tidigare erfarenheter av liknande fastigheter?

Skanska har hållit på med murrenoveringar på Kalmar slott i fem år. Sen har vi varit delaktiga i sprinklerinstallation och takomläggning också.

4.) Entreprenadform?

Utförandeentreprenad, delvis delad.

5.) Underentreprenörer?

Lokala företag Lr-installation, Lr-smide, partileverans med glas från Lundgrens smide.

6.) Hur har arbete på slottet flutit på? komplikationer?

Det är svårt att göra en bygghandling på en så gammal byggnad. Vi har schaktat fyra meter ner för ett hisschakt, vi har inte kunnat veta vad som döljer sig i marken som har försvårat arbetet. Vi hittade lite skelett vid schaktningen och då blev arbetet stoppat en vecka för utredning av dessa.

När vi rev murar och byggnadsdelar så upptäckte vi överraskningar som har gjort att det tog längre tid. Arbetet blev även försenat på grunda av försenade leveranser.

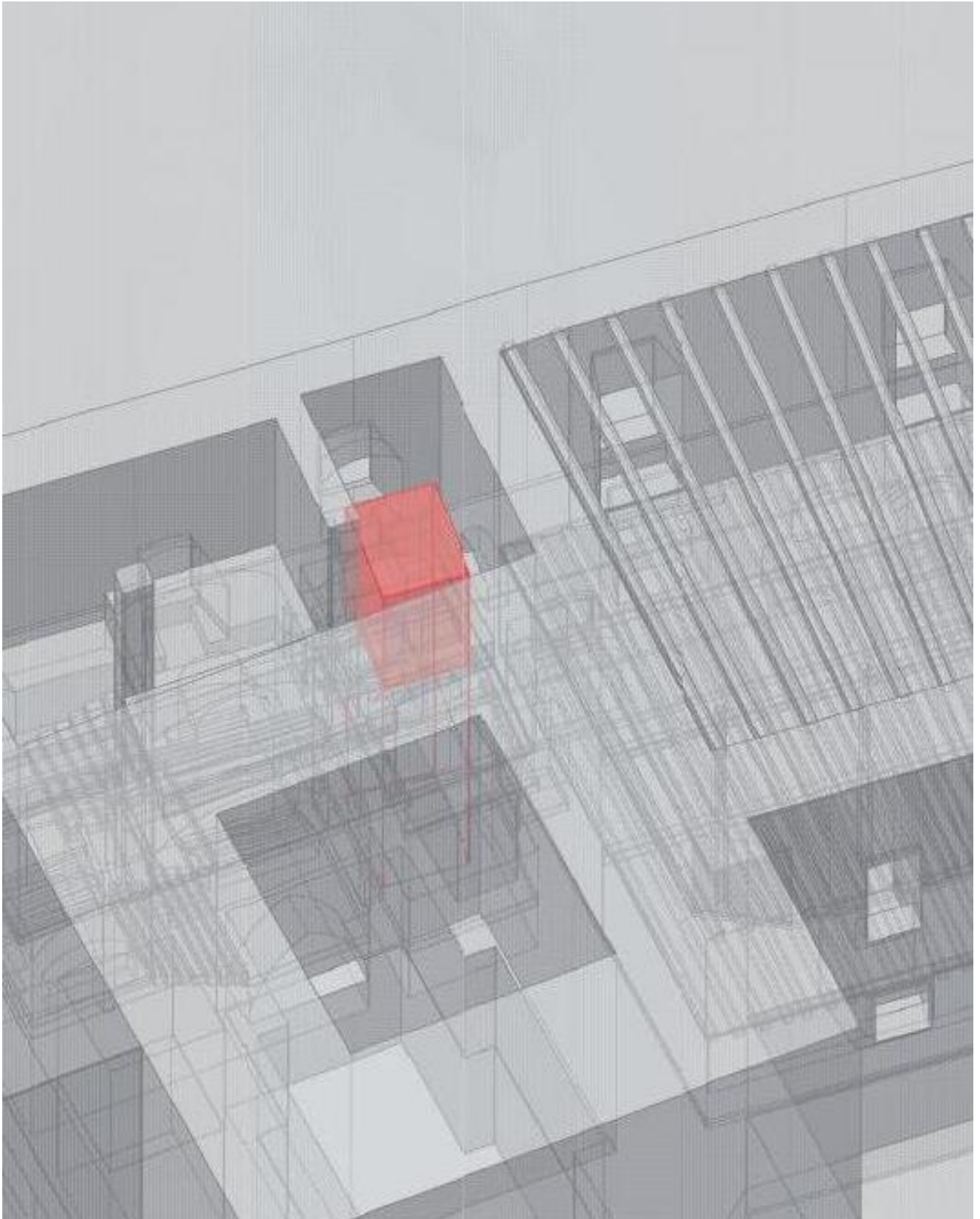
7.) Hur har riktlinjerna för arbetet sett ut?

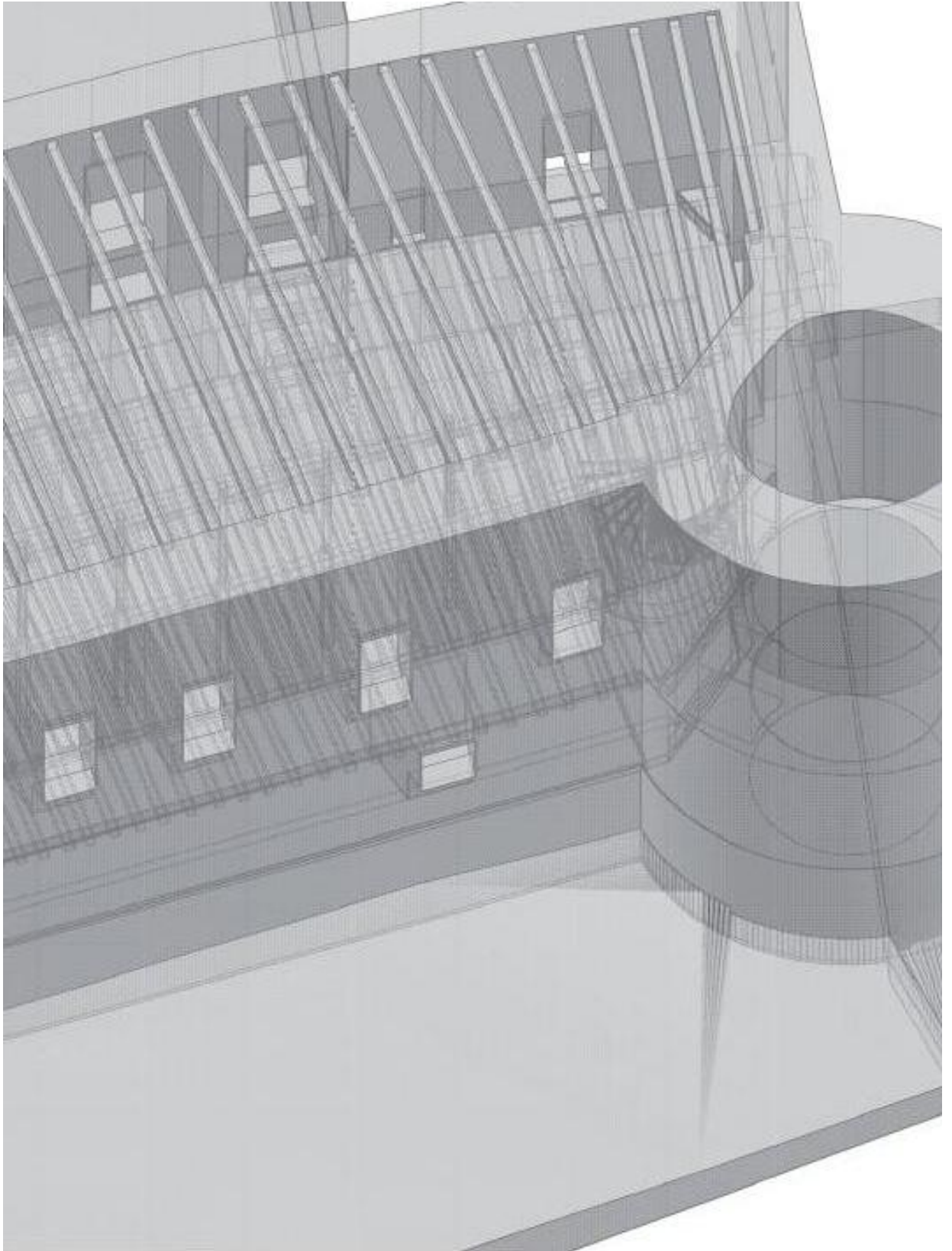
Vi har inte gjort någonting innan vi fått godkännande av länsantikvarien Edlund och arkitekten Wikerstål. Allting som vi stött på som ligger utöver handlingarna har vi fått rapportera för att sedan väntat på utredning och svar. Att det skulle uppstå komplikationer visste vi sen innan.

8.) Hur har samarbetet med Wikerstål Arkitekter AB och Antikvarie Richard Edlund fungerat?

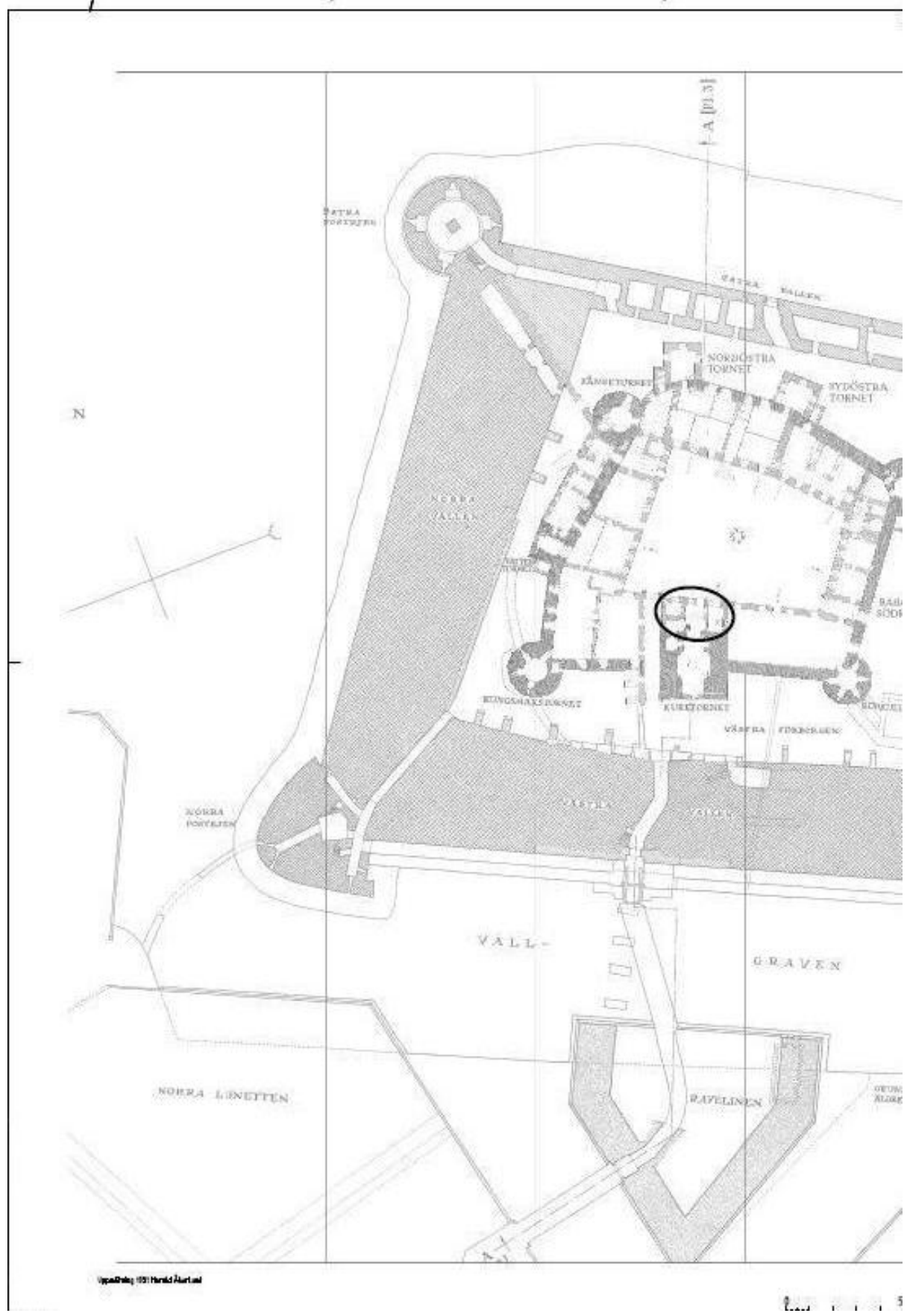
De har fungerat bra, vi har jobbat med antikvarien och arkitekten tidigare. Vi är entreprenörer och vi jagar hela tiden besked, vi kan tycka att det tar lite för lång tid ibland, men vi får ha förståelse när det gäller historiska byggnader.

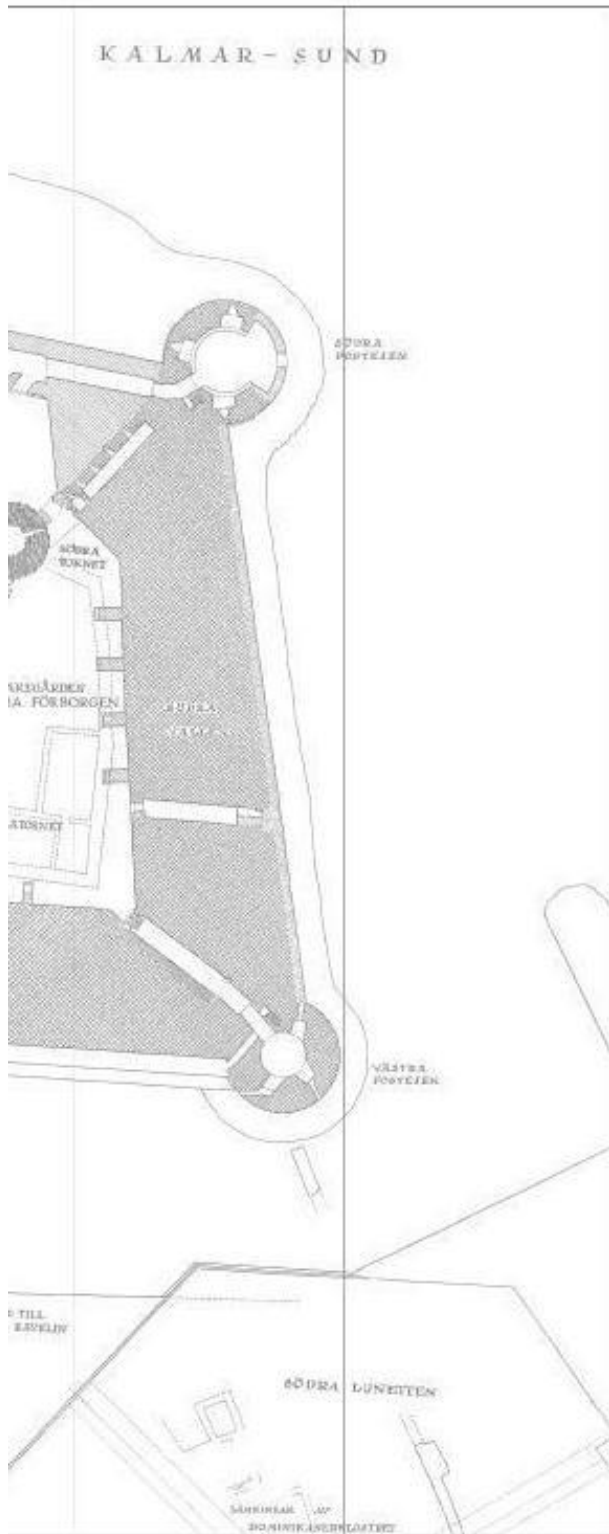
10.1.1.4 A4

10.1.1.5 A5

FÖRKLARINGAR
 Arkivsmärke

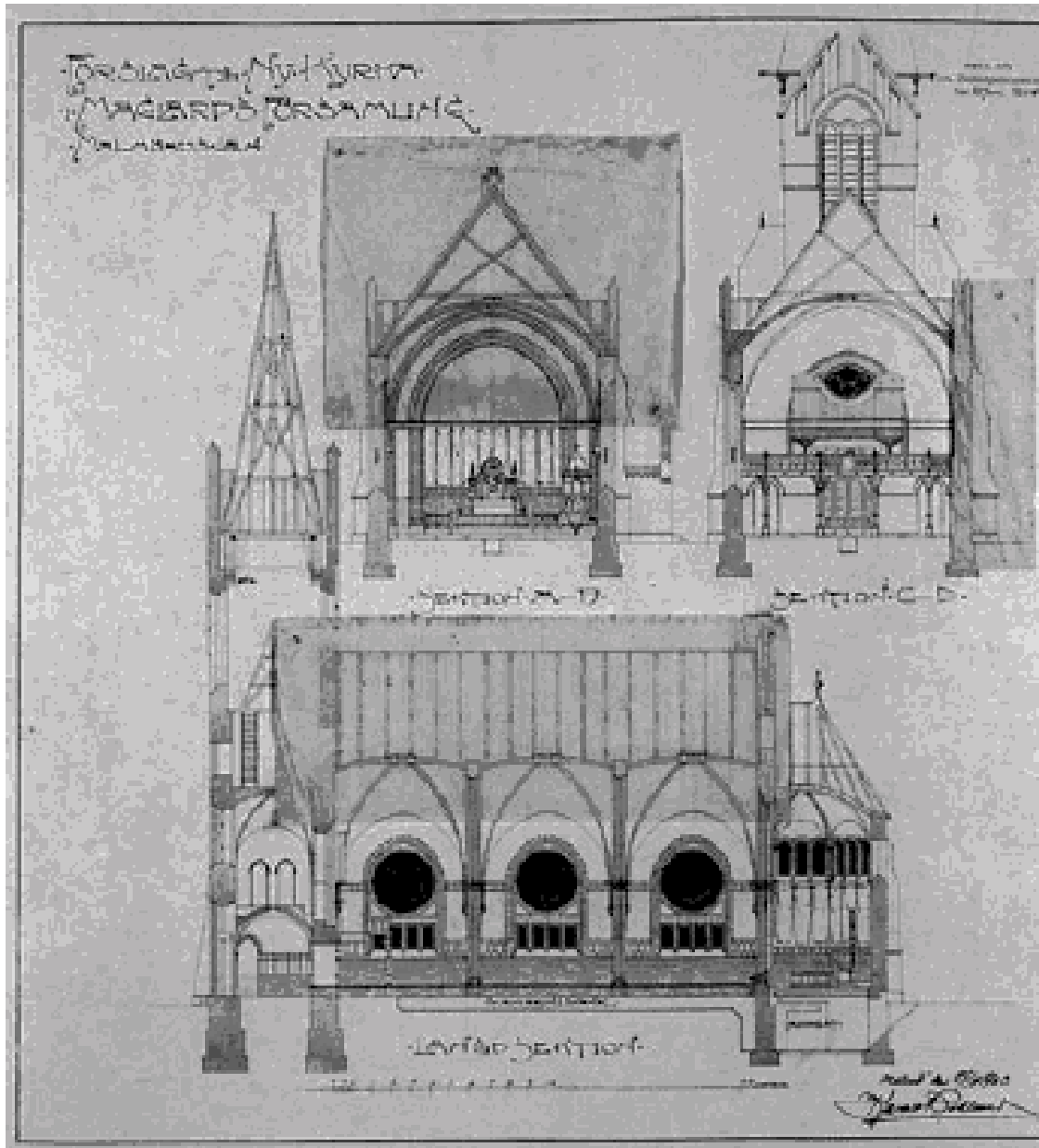
S B W
 STATIST
 BYGGHANDLING

A	ENL. PN A-011-BYGGHANDLING	2010-02-10	MVJ
BYG. ANT.	ANDERSHOLM AVDELN	ÖSTRA	100A
BYGGHANDLING			
A	WIKSTRÖM Arkitekt AB Tel: 043-194800 Fax: 043-194800 www.wikstrom.se		
F	Tyren AB Tel: 043-499800 Fax: 043-499800 www.tyren.se		
F	WSP Sverige Tel: 0480-444200 Fax: 0480-11100 www.wsp.se		
S	ORAND & PERSSONALYS Tel: 0480-30912 Fax: 0480-19002 www.orand.se		
M	Måttavsett	Måttavsett	
M	1:500	1:500	
M	100, 75	M / M V / M V	M / M V
M	2010-02-10	Arkitekt	Erik Wikström
KALMAR SLOTT			
VÄSTRA LÄNKEN, RUM 15, 54, 55 OCH 57			
NY HISS OCH NYTT KLIMATSTRÄPPAN			
SITUATIONSPLAN			
Skala	Projektnummer	Blad	
1:1000/1:500/1:100	A-011-1001	A	

S B W STATIST BYGGHANDLING, ÖSTRA LÄNKEN 15, 54, 55 OCH 57, 2010-02-10, LÖP. NR. 100A

10.1.2 Maglarps nya kyrka

10.1.2.1 B1 Förslag Hans Boklund

10.1.2.2 B2 Planritning Hans Boklund

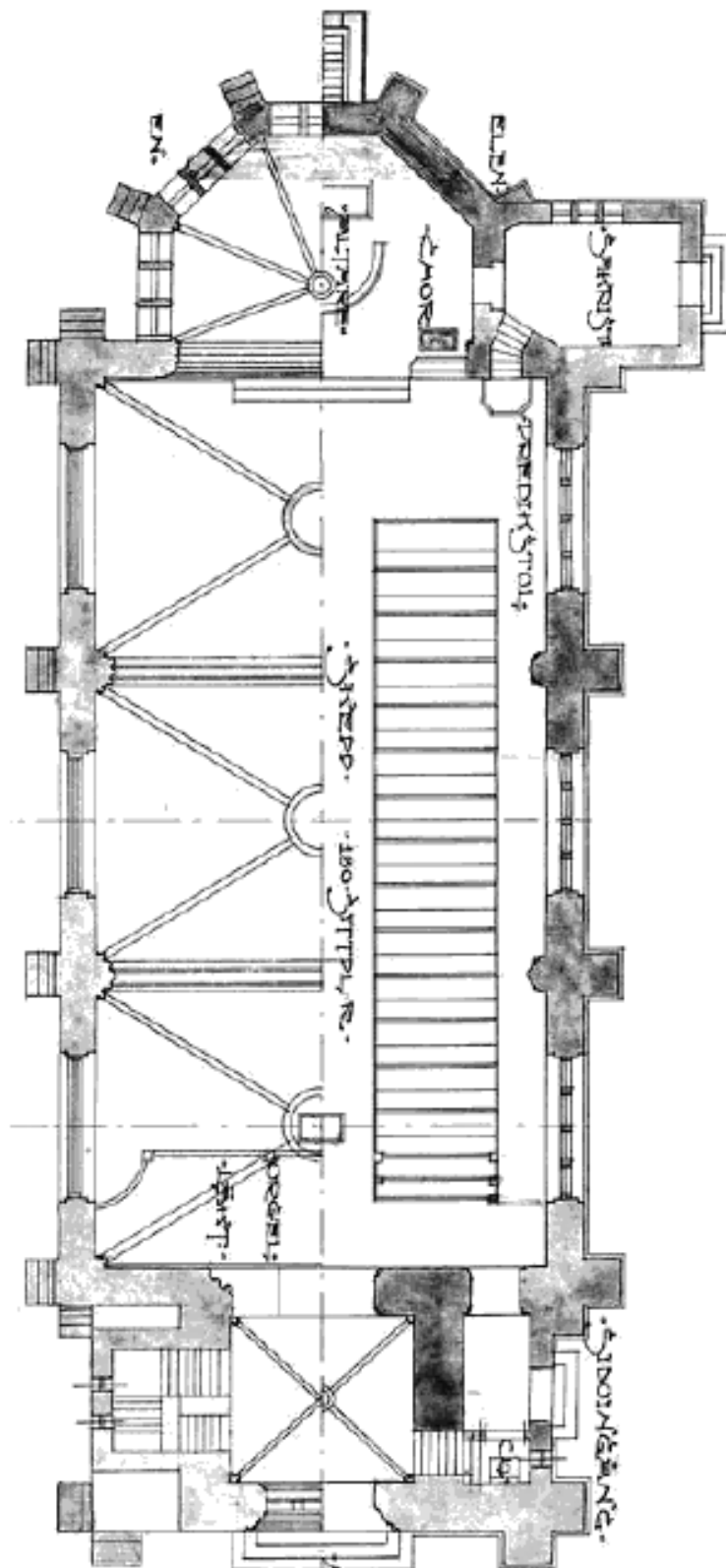

Bild: Maglarp Kyrkan som försvann

10.1.2.3 B3 Sektionsritning

Bild: Maglarp Kyrkan som försvann

10.2 Intervjuer

10.2.1 Antikvarie

10.2.1.1 D1

Stadsantikvarie Helsingborg Mia Ljungskär

1.) Vad har ni för utbildning?

Jag studerade en bebyggelseantikvarisk utbildning på Göteborgs Universitet.

2.) Hur kommer det sig att ni valt just denna utbildning/området?

Det var mest ett allmänt intresse för kulturhistoria.

3.) Hur viktigt är det historiska värdet jämfört med funktion?

Det är en svår fråga att besvara då det är från fall till fall, det är ju inte försvarbart att en byggnad bara står utan att kunna användas.

4.) Har ni någon gång behövt kompromissa mellan dessa?

Det är oftast kompromisser, enklare lösningar på funktion.

5.) När ni skall genomföra en restaurering, hur ser ni på estetiken i slutresultatet?

Man kombinerar ofta och markerar restaureringar, estetik kommer i andra hand oftast. Det finns enstaka fall med högra krav på estetiken.

6.) Brukar det vara svårt att hitta rätt kompetens inom området?

Det finns ett starkt byggnadsvårdsnätverk, vi får ju inte rekommendera någon byggmästare utan vi brukar slussa folk vidare till byggnadsvårdföreningen BEVIS.

7.) Hur höga är kraven på privata ägare av byggnadsminnen att hålla dessa i skick?

Man använder sig mycket utav PBL och KML, länsstyrelsen undviker gärna att trampa någon på tårna, jag vet inget fall där länsstyrelsen har fått ta till tvångsförvaltning.

7.1) Anser ni dessa krav rimliga?

Ja

7.2) Vad är kraven för att erhålla bidrag till sitt byggnadsminne?

Det är lite luddigt vad som är berättigat och vad som inte är, oftast inte till "normalt" underhåll. Underhåll utöver för att få i original skick.

8.) Anser ni det någonsin nödvändigt att hålla kvar i den gamla tekniken och materialen även om det medför merkostnader och resultatet blir detsamma som med nya metoder och material?

Det beror på socialt intresse, byggteknik, konstruktion, kulturvärde.

8.1) Även om det är ett enskilt byggnadsminne?

Man brukar inte sätta lika höga krav på enskilt byggnadsminne.

9.) Vad har ni för syn på kompletterande byggnader i detaljplaner d.v.s. q, Q?

Byggnaden i sig kanske inte har något egenvärde men de är viktiga för helhetsbilden, jag tycker att de är viktiga.

9.1) Anser ni det omständigt att lyfta dessa märkningar?

Det är lite beroende på situation, politiskt går det oftast igenom, man kan inte skydda allt.

10.) Upplever ni någon gång att beställaren anser kraven och metoderna förhindrande för arbetets gång?

Absolut, folk vet inte vad som får ändras.

11.) Hur fungerar antikvarien och ingenjörens samarbete, även arkitektens i fallen när denna är inblandad?

Det fungerar bra när man jobbar med folk som är inom branschen, folk som har vana. Då får man det bästa resultatet.

11.1) Om komplikationer, när uppstår dessa?

Det uppstår när man arbetar med folk utan någon kunskap inom området.

11.2) Vad har man för skydd och vem har ansvaret om det visar sig vara ett felaktigt beslut eller lösning? T.ex. puts som spricker/faller av efter 2 år!

Om det skulle vara så är det ett utförande fel, men entreprenaden har förhoppningsvis en försäkring.

11.3) Vad har man för stöd i lagskrifter som PBL och KML?

Allt om vad som förväntas står i lagtexterna, det står dock inget om komplikationer vid utförande eller liknande.

11.4) Vilken av dessa lagskrifter använder ni er mest av?

Jag använder mig av PBL som stadsantikvarie.

- 12.) Är ansvarsområde tillräckligt klara i frågor kring ändringar/restaureringar?
Jo det tycker jag, kanske inte för q.
- 13.) Vad är påföljderna vid förvanskning och fel utförande?
Vite och återställande är väl det vanligaste, brott mot KML är möjligen fängelse. Jag har inget bra exempel på det.
- 13.1) Varierar dessa beroende på förvanskningens storlek?
Vitet varierar, så även ombyggnadskostnaden, det finns även vite vid försening.
- 13.2) Hur blir man informerad om att en förvanskning har skett? Hur ser beslutsprocessen ut?
Det är oftast grannar som skvallrar, har man passerat preskriptionstiden för bygglov på 10 år kan man inget göra.
- 14.) Är byggnadsminnesförklaringen tillräcklig för att skydda en byggnad?
Ja det tycker jag!
- 14.1) Kan man kringgå detta på något sätt?
Ja, men ej lagligt.
- 14.2) Hur kan man förbättra och förstärka detta?
Det finns dåligt med skrifter från 60-talet, detta borde förbättras.
- 15.) Att förse en byggnad med just detta skydd tar ca 2 år, alltså en lång process, kan man påskynda processen så att fler vill och kan skydda sina byggnader?
Det är inte så många som vill ha sin fastighet byggnadsminnesförklarad då man inte vet vad det innebär. De som söker vill oftast komma åt bidragen, men det finns även de som är stolta över att ha eller bo i ett byggnadsminne.
- 16.) Processen för att upphäva ett byggnadsminne, förändrade värderingar?
Väldigt ovanligt, jag vet att Knislinge klockaregårds byggnadsminne blev upphävt.

10.2.2 Arkitekt

10.2.2.1 E1

Intervju stadsbyggnadskontoret Kristianstad

Stadsarkitekt Ylva Pershaf

Bygglovschef Roger Jönsson

1.) Vad har ni för utbildning?

Ylva Pershaf:

- *Utbildning i Arkitektur vid Göteborgs Universitet.*

Roger Jönsson:

- *Utbildning i Arkitektur vid Lunds Universitet.*

2.) Hur kommer det sig att ni valt just denna utbildning/området?

På grund av position

3.) Har ni någon specialkunskap/utbildning inom området?

På grund av position

4.) Hur viktigt är det historiska värdet jämfört med funktion?

Det är viktigt med funktion så att fastigheten kan brukas.

5.) Har ni någon gång behövt kompromissa mellan dessa?

Det är en ständig kompromiss mellan de två.

6.) När ni skall genomföra en restaurering, hur ser ni på estetiken i slutresultatet?

Vi ser gärna att det nya sticker ut, modernt möter gammalt.

7.) Brukar det vara svårt att hitta rätt kompetens inom området?

Vi har en bra dialog med läns museet och hänvisar även privatpersoner för rådgivning till museet. Antikvarien är till stor hjälp.

8.) Anser ni det någonsin nödvändigt att hålla kvar i den gamla tekniken och materialen även om det medför merkostnader och resultatet blir detsamma som med nya metoder och material?

Det beror på vilket skydd byggnaden är belagd med, vid starka skydd är det givetvis höga krav på material.

9.)Vad har ni för syn på byggnader av kompletterande värde?
Viktig del i gatumiljön.

9.1) Hur viktiga är dessa för helhetsbilden av området?

Att man ska ha ett hänsynstagande till resten av bebyggelsen, material och anpassning till området är viktigt

10.) Upplever ni någon gång att beställaren anser kraven och metoderna förhindrande för arbetets gång?

De som vet vad som gäller har ju med skyddet i beräkningarna, det är ju om man inte vet vad som gäller, de flesta medvetna om vad deras fastighet har för skydd.

11.) Hur fungerar antikvariern och ingenjörens samarbete, även arkitektens i fallen när denna är inblandad?

Samarbetet mellan oss fungerar bra tycker vi, vi har ju en bra diskussion med länsmuseet så det brukar inte uppstå några problem.

11.1) Om komplikationer, när uppstår dessa?

Det har hänt att det funnits meningsskillnader, tillgängligheten är ofta svår att få in. Tillgängligheten blir ofta i form av kompromisser med kulturvärdet.

11.2) Vad har man för skydd och vem har ansvaret om det visar sig vara ett felaktigt beslut eller lösning?

Vi använder oss utav PBL och KML, vi hade ett fall med en q-märkt byggnad som vi lämnade över till länsstyrelsen för ett tag sen.

11.3) Vad har man för stöd i lagskrifter som PBL och KML?

Vi använder oss mest av PBL, KML ärenden överlämnas till länsstyrelsen.

12.) Är ansvarsområde tillräckligt klara i frågor kring ändringar/restaureringar?

Ja det tycker vi.

10.2.2.2 E2

Intervju Stadsbyggnadskontoret Helsingborg

Konrad Ek

Intervju Stadsarkitekt Helsingborg Konrad Ek

1.) Vad har ni för utbildning?

Utbildning i Arkitektur vid Lunds Universitet.

2.) Hur kommer det sig att ni valt just denna utbildning/området?

- På grund av position

3.) Har ni någon specialkunskap/utbildning inom området?

- På grund av position

4.) Hur viktigt är det historiska värdet jämfört med funktion?

Tycker det är viktigt med det historiska men att föra en dialog så att vi kan komma fram till en kompromiss där både det historiska värdena samt funktion för byggnaden fungerar.

5.) Har ni någon gång behövt kompromissa mellan dessa?

I en del fall blir det en diskussion där antikvarien, kommunen och ägaren kommer fram till en gemensam lösning för byggnaden.

6.) När ni skall genomföra en restaurering, hur ser ni på estetiken i slutresultatet?

Estetiken är viktig men samtidigt att ägaren av byggnaden inte får orimliga kostnader för att genomföra detta. Om det inte finns ett bra likvärdigt material kan man hellre visa upp den restaurerade delen istället för att försöka gömma den.

6.1) Hur fungerar det att vara arkitekt vid statliga byggnadsminnen samt kyrkliga kulturminnen, hur hårt styrd är man som arkitekt vid dessa projekt?

- På grund av position

7.) Brukar det vara svårt att hitta rätt kompetens inom området?

Det finns gott om kompetens inom området, Helsingborgs stad använder olika konsulter för att genomföra sina projekt. Vi hänvisar även ibland privatpersoner till Fredriksdalsmuseet där de har kunskap om gamla byggmetoder.

- 8.) Anser ni det någonsin nödvändigt att hålla kvar i den gamla tekniken och materialen även om det medför merkostnader och resultatet blir detsamma som med nya metoder och material?
Det beror på vad det är för ändring som skall utföras och var. Men jag anser att man bör visa ändringen i form av nytt material om det ursprungliga inte finns att tillgå.
- 9.) Vad har ni för syn på byggnader av kompletterande byggnader?
Att de är viktiga för områdets helhetsintryck.
- 9.1) Hur viktiga är dessa för helhetsbilden av området?
Se fråga 9.)
- 10.) Upplever ni någon gång att beställaren anser kraven och metoderna förhindrande för arbetets gång?
När ägarna får reda på att kommunen vill skydda deras hus med en q märkning blir många husägare stolta över att deras byggnad är av sådant värde medans en del blir rädda för vad detta kommer innebära för deras fortlöpande vård och utbyggnadsmöjligheter. Det är viktigt att informera för husägarna vad märkningen innebär.
- 11.) Hur fungerar antikvariern och arkitektens samarbete, även ingenjören i fallen när denna är inblandad?
Kan vara en lång process för att få alla att enas om en lösning. Antikvariern jobbar hårt för att bevara byggnaden från utgångspunkten.
- 11.1) Om komplikationer, när uppstår dessa?
Komplikationer uppstår oftast på grund av antikvarierns sätt att se på byggnaden och bevarandet detta jämfört med arkitekten och ingenjörens synsätt.
- 11.2) Vad har man för skydd och vem har ansvaret om det visar sig vara ett felaktigt beslut eller lösning?
De som jobbar inom området brukar ha en försäkring som skyddar ifall fel begås. Hantverkarna har ett stort ansvar vid utförandet.
- 11.3) Vad har man för stöd i lagskrifter som PBL och KML?
- På grund av position.
- 12.) Är ansvarsområde tillräckligt klara i frågor kring ändringar/restaureringar?
- På grund av position

10.2.2.3 E3

Intervju Wikerstål Arkitekter AB Helsingborg

Erik Wikerstål

1.) Vad har ni för utbildning?

Utbildning i Arkitektur vid Lunds Universitet.

2.) Hur kommer det sig att ni valt just denna utbildning/området?

Efter miljonprogrammet började det uppstå mycket problem med de nya materialen som användes och det fanns behov av nischade arkitekter som höll på med restaureringar. Startade egen firma året efter jag tog examen med en kursare.

3.) Har ni någon specialkunskap/utbildning inom området?

Har många års erfarenheter i branschen.

4.) Hur viktigt är det historiska värdet jämfört med funktion?

Konsekvensbeskrivning är en viktig del av avvägningen mellan det historiska värdet och funktionen. Relationen mellan det kulturhistoriska värdet och funktion, konsekvens vad det bästa för byggnaden är. Tillgängligheten stor roll för att möjliggöra att alla kan komma till. Kräver kunskap om det historiska värdet, gäller att ta fram material som är lika bra som det originella. Tillföra något nytt för att funktionen ska fungera.

5.) Har ni någon gång behövt kompromissa mellan dessa?

Det har skett vid tillgänglighetsanpassning av byggnader.

6.) När ni skall genomföra en restaurering, hur ser ni på estetiken i slutresultatet?

Hålla lika bra kvalité som det var från början, både på estetiken och utseendet.

6.1) Hur fungerar det att vara arkitekt vid statliga byggnadsminnen samt kyrkliga kulturminnen, hur hårt styrd är man som arkitekt vid dessa projekt?

Man är hårt styrd av ekonomi samt att det finns många myndigheter som granskar och två lagar som styr PBL och KML. Ändringarna ska även godkännas av både länsstyrelsen och av kommunen.

7.) Brukar det vara svårt att hitta rätt kompetens inom området?

Det är viktigt med valet av konstruktör/ingenjör. Kunskap inom området är viktigt för att kunna förklara varför lösningen kommer att fungera.

8.) Anser ni det någonsin nödvändigt att hålla kvar i den gamla tekniken och materialen även om det medför merkostnader och resultatet blir detsamma som med nya metoder och material?

Det är väldigt olika men ibland är det bästa för byggnaden att man använder samma material som fanns från början.

9.) Vad har ni för syn på kompletterande byggnader i detaljplaner d.v.s. q, Q och k märkning?

- *På grund av position*

9.1) Hur viktiga är dessa för helhetsbilden av området?

- *På grund av position*

10.) Upplever ni någon gång att beställaren anser kraven och metoderna förhindrande för arbetets gång?

- *på grund av position*

11.) Hur fungerar antikvariern och arkitektens samarbete, även ingenjören i fallen när denna är inblandad?

- *på grund av position*

11.1) Om komplikationer, när uppstår dessa?

- *På grund av position*

11.2) Vad har man för skydd och vem har ansvaret om det visar sig vara ett felaktigt beslut eller lösning?

- *På grund av position*

11.3) Vad har man för stöd i lagskrifter som PBL och KML?

- *På grund av position*

12.) Är ansvarsområde tillräckligt klara i frågor kring ändringar/restaureringar?

- *På grund av position*

10.2.3 Byggmästare

10.2.3.1 F1

Intervju Marcus Fager Administrativ platschef

Anställd hos Bröderna Bergströms AB specialiserade på restaurering av kulturhistorisk bebyggelse.

1.) Vad har ni för utbildning?

*Byggnadsplåtslagare på gymnasienivå därefter lärling.
Tilläggs kurser i allmän-, entreprenads juridik.*

1.1) Vad är ert arbetsområde idag?

*Administrativ platschef,
arbetsområdet är från upphandling av arbeten till samordning av arbetsplatsen.*

1.2) Hur kommer det sig att ni jobbar med detta?

Började sommarjobba där när jag var 17 år för Bröderna Bergström AB, när jag var färdigutbildad kom byggkraschen 1992 och jag fick möjligheten att jobba för Bröderna Bergström AB igen och jobbat där sen dess.

2.) Hur viktigt anser ni det historiska värdet i byggnader är jämfört med funktion?

Försöker använda traditionella material men samtidigt få funktionen att fungera.

3.) Har ni någon gång behövt kompromissa mellan dessa?

- På grund av föregående fråga.

4.) När ni skall genomföra en restaurering, hur ser ni på estetiken i slutresultatet?

Mycket viktigt.

5.) Anser ni det någonsin nödvändigt att hålla kvar i den gamla tekniken och material även om det medför merkostnader och resultatet blir detsamma som med nya metoder och material?

Vi försöker kompromissa så lite så möjligt, byggnader som är byggda med traditionella material renoverar vi med traditionellt material, för att det finns många exempel där nyare material har prövats och detta har inte fungerat så bra. Kompromisser är ofta en ekonomisk fråga.

6.) Upplever ni någon gång att beställaren anser kraven och metoderna förhindrade för arbetes gång?

Definitivt.

7.) Hur fungerar antikvariens och ingenjörens samarbete, även arkitektens i fallen när denna är iblandad?

Beror mycket på personerna man arbetar med väldigt olika men samarbetet brukar oftast fungera väldigt bra.

Stora skillnader på det antikvariska tankesättet beroende på var man arbetar i Sverige. Väldigt olika hur mycket antikvariens vill vara med och styra projektet och det märks när antikvariens har många uppdrag då kan det bli upp till entreprenören att styra och tvärtom.

8.) Är ansvarsområde tillräckligt klara i frågor kring ändringar/restaureringar?

I upphandlingen styrs detta upp av entreprenadformen och då blir det tydligt vad man ska göra och vad man ska förvänta sig av de andra parterna.

9.) Vad har man för skydd och vem har ansvaret om det visar sig vara ett felaktigt beslut eller lösning?

Det finns olika uppdelningar på skydden t.ex materialansvar, entreprenadförsäkring och beställaransvar. Antikvariens kräver ibland att saker görs på ett speciellt sätt där vi vet att det inte kommer att fungera och då pratar vi om detta, om vi ändå måste göra det på detta sätt och renskriver vi oss från utförandefelet under arbetets och det blir ett beställaransvar. Antikvariens har en stor makt i byggprocessen och det går inte gå emot deras ord.